

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Irene Kurg

**KEELDUDE JA PIIRANGUTEGA KAUPADE
TÕKESTAMINE POSTI TOLLIPUNKTI NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Meril Klaos, rakenduslik kõrgharidus

Kaasjuhendaja:

Helle Koitla, magistrikraadile vastav kvalifikatsioon

Tallinn 2022

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Kaitsmine: juuni 2022
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Keeldude ja piirangutega kaupade tõkestamine Posti tollipunkti näitel.</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Prevention of Prohibited and Restricted Goods on The Example of Postal Customs Office.</p> <p>Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning eesti- ja inglisekeelse kokkuvõttega. Töö koosneb 53-st leheküljest, sisaldades 4 tabelit, 4 joonist ja 2 lisa. Lõputöös on kokku kasutatud 59 erinevat eesti- ja inglisekeelset allikat. Lõputöö uurimisprobleemiks on küsimus, kuidas parendada tollikontrolli tulemuslikkust Posti tollipunktis? Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada Posti tollipunkti tollikontrolli töö probleemkohad. Andmekogumismeetoditena kasutasin ankeetküsimustikku ja poolstruktureeritud ekspertintervjuusid. Kokku analüüsisin 14 ametniku ankeetküsimustiku vastuseid ning 5 ekspertintervjuud. Uuringu tulemustest selgub, et Posti tollipunkt vajaks uut narkoaparaati <i>Rigaku</i>, mille soetamise tulemusel võivad narkootiliste ainetele tehtavate ekspertiiside maksumus vähendada koormust riigi rahakotile. Lisaks on vajadus koolitada ja kaasajastada ametnikke teadmisi ja oskusi keelatud kaupade tuvastamisel ja leidmisel. Oluline oleks leida lahendus olukorrale, kus rikkumiseta saadetiste tollikontrolli vormistus võtab palju aega. Ettepanek oleks muuta rikkumiseta aktide koostamine vähemdetailsemaks.</p>	
Võtmesõnad: toll, kaubad, tollikontroll, keelatud kaubad, piirangutega kaubad, salaturg	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>customs, goods, customs control, forbidden goods, restricted goods, black market</i>	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Irene Kurg</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste tööde autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõpetamiseni. Annan loa üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paber kandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)	
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Meril Klaos	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Vastab lõputöö nõuetele Kaasjuhendaja: Helle Koitla	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. POSTISAADETISTES SISALDUVAD KEELATUD KAUBAD JA NENDE OLEMUS..	9
1.1 Keeldude ja piirangutega kaubad	9
1.2 Tollikontrolli vormistus postisaadetiste avamisel.....	21
2. POSTI TOLLIPUNKTI MEETMED KEELATUD JA PIIRANGUTEGA KAUPADE VABASSE RINGLUSESSE SATTUMISE TÕKESTAMISEKS	24
2.1 Uuringu meetodika, protsess ja valim	24
2.2 Uuringu tulemused	27
2.2.1 Küsimustiku tulemused.....	27
2.2.2 Intervjuude tulemused.....	32
2.3 Järeldused ja soovitused.....	39
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	45
Lisa 1. Ankeetküsimustik.....	51
Lisa 2. Intervjuu küsimustik	53

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

OECD - Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon

OHIM – Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Liit

Europol – Euroopa Politseiamet

CITES - Ohustatud looduslike looma- ja taimeliikide rahvusvahelise kaubanduse konventsioon

IUCN – Rahvusvaheline Loomakaitseliit

FDA – Ameerika Ühendriikide Toidu- ja Ravimiamet

INTA (*International Trademark Association*) – Rahvusvaheline Kaubamärgi Assotsiatsioon

TOTS2 - Tollikontrolli ülesannete lahendamise süsteem

ÜRO - Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

SISSEJUHATUS

Rahvusvaheliste postisaadetiste hulk kasvab aastast aastasse ning see mängib olulist rolli maailma majanduses ja kaubanduses. E-kaubanduse õitseng ja piiriülese kaubanduse kasv on postisaadetiste arvu oluliselt suurendanud. Välisriikidest lennutranspordiga postisaadetiste toimetamine sihtriikidesse on muutnud postisaadetiste kätte toimetamise kiiremaks, turvalisemaks, usaldusväärsemaks ja mugavamaks (Wang, *et. al.*, 2017, p. 797). Samuti on autori arvates interneti teel tellitavate ning eraisikute vahel saadetavate saadetiste arv kasvanud seoses 2019 aastal alanud pandeemiaga. Kodust lahkumata on mugav tellida internetiapteekidest ning ka tumeveebist erinevaid kaupu, sealhulgas ravimeid, narkootikume ja tubakatooteid.

Postiteenused on kaasaegse majanduse oluliseks osaks. Paljud majandusharud sõltuvad justnimelt postiteenustest (Heitzler, 2009, p. 78). Kaubandustegevusmahtude dünaamiline suurenemine, piiriülene kaubandus ja tollivaldkond on omavahel tugevalt seotud. Tolliasutused kogu maailmas vajavad professionaalset lähenemist postisaadetiste käitlemisel, kuna tegemist on ka julgeolekuohu maandamisega (Baranova, 2013 p. 91). Riikide väliskaubandussuhted mõjutavad positiivselt majanduskasvu arengut ja määravad suuresti elanikkonna elatustaseme. Väliskaubandussuhted võimaldavad riikidel kasutada toorainet, materjale, tooteid, teenused ja tehnoloogiad, mis on ühel või teisel põhjusel kättesaamatud siseturgudel (Shpak, *et. al.*, 2020, p. 189). Maksu- ja Tolliametil on palju tähtsaid ülesandeid ning nende seas on üheks peamiseks ülesandeks maksutulude kokku kogumine, kuid selle kõrval on tähtsaks ülesandeks ka ühiskonnakaitse. Üha enam tellitakse kaupu välismaalt, sest seal on hinnad soodsamad. Maksu- ja Tolliametil on aina rohkem tekkinud vajadust pakke kontrollida, sest uuenenud käibemaksuseadusega, mis jõustus esimesel juulil 2020, peab kõiki kolmandatest riikidest tellitud pakke deklareerima (Käibemaksuseadus, 2003).

Maksudest kõrvalehoidumine on paljudes riikides kujunemas tõsiseks probleemiks, seetõttu kulutatakse probleemi lahendamiseks märkimisväärseid ressursse. Maksudest kõrvalehoidumise tagajärjedeks võib olla valitsussektori suutmatuse tagada avalikke hüvesid ja teenuseid, mis omakorda võib pidurdada majanduskasvu. Erinevus eeldatava maksutulu ja tegeliku maksutulu vahel ehk maksulõhe võib olla üsna märkimisväärne, eriti areneva majandusega riikides. OECD andmetel jääb arenenud riikide maksupuudujääk 4-17,5% vahemikku. (McClellan, 2018, pp. 531-532)

Teema on aktuaalne, sest Maksu- ja Tolliameti 2021. aasta arengukavas on välja toodud, et peale mugava ja tõhusa maksukogumise on eesmärgiks ka ühiskonnakaitse ja tollikuulekuse kasvatamine. Arengukava näeb ette, et keskendutakse ühiskonna turvalisusega seotud riskide maandamisele, mis muuhulgas sisaldab keelatud kaupade levikut ja salaturu toimimise tõkestamist nii sisemaal kui ka välispiiril. Globaliseerumine on tõsine riskiallikas, mida toll peab maandama. Tolli funktsioonideks on muuhulgas riigi sotsiaalmajandusliku arengu edendamine, majanduskasvuks vajalike tingimuste loomine, turvalisuse loomine tollikontrollidega ja kodanike kaitse (Popa, *et. al.*, 2015, p. 1096).

Tolli ülesandeks on maandada mitut liiki riske, sealhulgas rahvatervise ning keskkonnakahjude kui ka majandusliku konkurentsi ohte. Kaupade vabasse ringlusesse lubamise tolliprotseduur hõlmab endas tasumisele kuuluva imporditollimaksu sissenõudmist ning vajadusel teiste maksude sissenõudmist, näiteks aktsiisid. Veel hõlmab see kaubanduspoliitika meetmete, keeldude ja piirangute kohaldamist ja muid kauba importimisel ette nähtud tolliformaalsuste täitmist (Maksu- ja Tolliamet, 2021a). Maksutulude kokku kogumine võimaldab riigil pakkuda oma elanikele erinevaid avalikke teenuseid ja hüvesid, näiteks ehitada uusi teid või remontida olemasolevaid teid ja tänavaid, luua uusi koole ja lasteaedu, võimaldada tasuta haridust.

Teema on uudne seetõttu, et minule teadaolevat ei ole Sisekaitseakadeemia lõputöodes uuritud ja analüüsitud Posti tollipunkti töö olemust, võttes arvesse kõiki keeldude ja piirangutega kaupu. Egle Vigolainen on analüüsinud inimeste teadlikkust keeldude ja piirangutega kaupadest oma lõputöös pealkirjaga „Inimeste teadlikkus keelatud ja piirangutega kaupadest aastal 2021“. Tema töös keskendutakse inimeste teadlikkusele keeldude ja piirangutega kaupadest, kuid mina toon välja just Posti tollipunktis avastatud keelatud ja piirangutega kaubad. Janne Mägi on oma lõputöös, mis kannab pealkirja „Posti teel saadetud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete avastamine aastatel 2013-2020“, analüüsinud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete avastamise meetmeid, kuid tema töös ei ole käsitletud muid keelatud ja piirangutega kaupu tervikuna.

Postipakkide kontrollimisega seonduv töömaht on suurenenud seoses uuenenud käibemaksuseaduse tõttu, mille pärast peavad inimesed aina rohkem kolmandatest riikidest saabunud postipakke deklareerima, mis omakorda tähendab, et toll peab nii deklaratsioone kui ka deklareeritud kaupu kontrollima. Jätkuva COVID-19 pandeemia tõttu peavad COVID-19

viirusega nakatunud viibima isolatsioonis, mis tähendab, et nad ei saa füüsilistesse kauplustesse minna ja seal sisseoste teha. Seetõttu ongi internetiostude osakaal märgatavalt suurenenud, suurendades tolli töömahtu.

Lõputöö uurimisprobleemiks on küsimus, kuidas parendada tollikontrolli tulemuslikkust Posti tollipunktis?

Uurimisküsimused on:

- 1) Millised on keelatud või piirangutega kaubad?
- 2) Millised probleemkohad võivad olla seoses tollikontrolliakti vormistamisega?
- 3) Millised meetmed ja taktikad aitavad avastada keelatud postisaadetisi?
- 4) Milliseid meetmeid oleks võimalik veel kasutusele võtta, et avastada senisest enam keelatud postisaadetisi?

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada Posti tollipunkti tollikontrolli töö probleemkohad.

Eesmärgi saavutamiseks püstitasin järgnevad uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade keelatud ja piirangutega kaupadest.
2. Anda ülevaade tollikontrolli vormistusest postisaadetiste avamisel.
3. Posti tollipunkti probleemkohtade väljaselgitamine tollikontrollis.
4. Hinnata teooriast ja praktikast tulenevaid Posti tollipunkti töö probleemkohti kaupade keeldude ja piirangute osas.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viin läbi empiirilise kvalitatiivse uuringu. Kvalitatiivne valim võib hõlmata endas väikest arvu osalejaid, samas kui andmeid on kogutud suures ulatuses. Kvalitatiivse uuringu käigus tuuakse välja tõsiasjad, kuid ei kinnitata ega lükata ümber hüpoteese. (Hirsjärvi, *et. al.*, 2010 lk 152-155). Usaldusväärse kvalitatiivse uuringu läbiviimiseks ei ole tarvis kindlat minimaalset osalejate arvu, kuid uuritavate nähtuste täielikuks kirjeldamiseks on vaja koguda piisavalt teavet. (Fossey, *et. al.*, 2002, p. 726). Valimi moodustamiseks kasutan eesmärgistatud valimi põhimõtet. Andmete kogumise meetoditena kasutan ankeetküsimustikku ja poolstruktureeritud ekspertintervjuusid.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk jaguneb kaheks alapeatükiks ja teine peatükk jaguneb viieks alapeatükiks. Esimeses peatükis annan ülevaate nendest keelatud ja

piirangutega kaupadest, mida sagedamini posti teel saadetakse. Lõputöö teine peatükk koosneb empiirilisest osast, kus selgitan täpsemalt valitud uurimismeetodit, analüüsin nii küsimustiku kui ka ekspertintervjuude tulemusi. Teise peatüki lõpus toon välja järeldused ja soovitused, mis aitaksid tollitöötajatel keelatud ja piirangutega kaupu senisest edukamalt leida ning samuti arendaksid tolli.

1. POSTISAADETISTES SISALDUVAD KEELATUD KAUBAD JA NENDE OLEMUS

1.1 Keeldude ja piirangutega kaubad

Selles peatükis toon välja põhilisemad keelatud ja piirangutega kaubad, millega Posti tollipunktis ametipraktikal olles kokku puutusin. Kuna keelatud ja piirangutega kaupu on väga palju, siis kõiki neid ei ole võimalik lahti kirjutada ning seetõttu toon välja mõned tähtsamad ja enimlevinumad, millega puutusin kokku ametipraktikal Posti tollipunktis.

Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2015/2446, 28. juuli 2015, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 952/2013 defineerib postisaadetist „*postisaadetises sisalduv kaup on kirjavahetusest erinev kaup, mis sisaldub postipakis ja mida veetakse postiettevõtja vastutusel*“. Eestisse kui ka Euroopa Liitu sisse- ja väljaveol on osadele kaupadele kehtestatud keelud või piirangud. Keelud ja piirangud on seatud selleks, et kaitsta ühiskonna turvalisust, hoida keskkonda, majandust, inimeste ning ka loomade elu ja tervist. Kaubad, mille suhtes on rakendatud keeldu, ei tohi ei Eestisse ega Euroopa Liitu sisse ja välja viia. Piirangutega kauba puhul tuleb tolliasutusele esitada eriluba, sertifikaat, tegevusluba, kvaliteeditõend või muu dokument, mis tõestab, et piiranguga kauba sisse- ja/või väljavedu on lubatud. (Maksu- ja Tolliamet, 2021b)

Keelud ja piirangud on eelkõige kehtestatud selleks, et kaitsta inimeste, loomade ja taimede elu ja tervist, kaitsta keskkonda, ühiskonda ja intellektuaalomandiõiguseid. Peatükis 1.1 toon välja põhilised keeldude ja piirangutega kaubad, millega Posti tollipunkti tolliametnikud igapäevaselt tegelevad.

International Trademark Association (INTA) määratleb võltsimist kui „sageli madalama kvaliteediga kaupade tootmine, importimine ja eksportimine, turustamine, müük või muul viisil kauplemine kaubamärgi all, mis on registreeritud kaubamärgiga identne või sellest oluliselt eristamatu, ilma registreeritud kaubamärgi omaniku loa või järelevalveta“. Oluline aspekt võltsitud kaupade turul on, et võltsingutega kauplemisega tegelevad kurjategijad võivad peita oma tegevust ja/või kasumit seadusliku äritegevuse taha. Võltsitud kaupade tootmine ja levitamine on aina keerulisem. (Bellionti, et. al., 2020, p. 375). Võltsitud tooted on kas 100% otsesed koopiad või imitatsioonid, mis rikuvad originaaltoodete omanike intellektuaalomandit

(Pratt & Zeng, 2020, p. 155). Võltskaupade ülemaailmne kaubanduslik kasv on kiirem kui kunagi varem, hinnanguliselt ligi pool triljonit dollarit aastas. Sellest on kujunemas suur majanduslik probleem, kuna see kahjustab kaubamärkide mainet, vähendab nõudlust originaaltoodete järele ning vähendab äritulusid. Kaudselt seab see ohtu ka miljoneid ametlikke töökohti arenenud riikides ning toidab erinevaid ebaseaduslikke kaubandusvõimalusi, suurendades kuritegevust. Probleemi tõelist olemust on näha luksuskaupade turul, kus võltskaupade müük moodustab umbes veerandi 1,3 triljonist dollarist 2019. aastal toimunud luksuskaupade müügist. (Pueschel, et. al., 2021, pp. 21-22)

Võltsitud kaubad on tooted, mis rikuvad kaubamärgi ebaseadusliku kopeerimisega registreeritud autoriõiguse ja patendi õiguseid ehk need rikuvad intellektuaalomandiga seotud õiguseid. Võltsingute tootmine hõlmab endas logo või kaubamärgi volitamata kasutamist. Võltsitud kaubad jagunevad kahte kategooriasse: petlikud võltsingud, mida tarbija peab originaaltoodanguks ning võltstoodang, mille hind, kvaliteet, materjalid ja muud omadused tunnistavad kauba võltsinguks (Rojek, 2017, p. 28). Võltsingud on tunduvalt soodsama hinnaga kui originaaltoodang, mis tähendab, et inimesed on motiveeritud võltsinguid soetama ning seetõttu ka toodetakse aina rohkem võltsitud tooteid, sest nõudlus on suur.

Võltskaupade tootjad teevad järgi kõiksuguseid tooteid, näiteks käekotte, käekelli, jalanõusid ja elektroonikaseadmeid. Ostjad ei pruugi saada vigastusi võltsitud toodete kasutamisel, kuid see pole välistatud. Farmaatsiatooted ja kosmeetika võivad tarbijale püsivat kahju tekitada. Nii nagu võltsitud ravimid, võivad võltsitud kosmeetikatooted sisaldada kas liiga suures või liiga väikeses koguses toimeainet ja ohtlikke saasteaineid. Võltsitud kosmeetikatoodetest on leitud arseeni, kantserogeenseid kemikaale, seenealgeid ning uriinist ja väljaheidetest leiduvaid baktereid. (Morse & Repsha, 2021, p. 58)

Võltsitud alkoholi tootmine ja levitamine on murekoht terves Euroopa Liidus. Europol-i ja Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ameti (edaspidi OHIM) läbi viidud uuringu käigus selgus, et kuigi võltsimiste arvu kasv on murettekitav, puudub terviklik ülevaade rahvusvahelise turustamisega seotud kriminaalsest tegevusest (Bellotti, et. al., 2020, p. 374). Toll võib kontrollida kaupa omal algatusel. Kui lähtuda intellektuaalomandi kahtlusega kaupadest, siis selleks, et kaupa konfiskeerida, peab kaubal olema intellektuaalomandi rikkumise kahtlus või tegemist on ilmselge võltsitud kaubaga. Kui tolliametnikud leiavad sellist kaupa, siis peavad nad saadetise kinni ning teavitab võimalikust rikkumisest intellektuaalomandi õiguse

omanikule. Omanikul on õigus saada kauba kohta üksikasjalikke detaile, sealhulgas fotosid, ning vajadusel ka proovimaterjali kaubast endast. EL-i liikmesriikides hallatakse piiriülest andmebaasi, milles sisaldub hulganisti erinevate kaubamärgi õiguste omanike ja tolliametnike koostööna lisatud andmeid, mis aitab tolliametnikel edukamalt tuvastada võimalikke rikkumisi juba enne õiguste omanikuga kontakteerumist (Deutsch & Zimmermann, 2014, p. 4).

Riigi omandisse üle läinud kaup, mida ei ole võimalik võõrandada ning intellektuaalse omandi kauba hävitamiseks teeb toll hävitamise otsuse. Hävitamise kulud kannab kauba valdaja. Intellektuaalomandiga seotud kauba osas tasub hävitamise kulud intellektuaalomandi õiguste valdaja. Kaupa on võimalik ka ilma tollijärelevalveta hävitada, näiteks kauba hävitamine toimub Põllumajandus- ja Toiduameti otsusel ja nende järelevalve all. (Maksu- ja Tolliamet, 2021d)

Üks tüüpilisemaid võltsinguid on veel ka sularaha. Sularaha kvaliteet riigiti on väga erinev. Sularaha väärtuse kasv suurendab võltsitud raha hulka. Varem kasutati võltsraha tuvastamiseks visuaalset vaatlust, et tuvastada võltsraha legaalsest rahast. Tänapäeval on võltsraha tuvastamiseks vaja kasutada tehnoloogilisi abivahendeid, sest visuaalse vaatlusega ei pruugita tuvastada võltsingut. Üha enam on raske teha vahet võltsitud ning legaalsel rahal. (Ahmed & Muhamad, 2021, p. 14)

Elusloomad ja -taimed, samuti nendest valmistatud tooted, võivad kuuluda ohustatud liikide hulka. Ohustatud liike kaitseb CITES konventsioon ning erinevad Euroopa Liidu õigusaktid. Ohustatud loomaliikide hulka kuuluvad näiteks papagoi, ilves, pandakaru. Loomade sisse- ja väljaveol võivad kehtida ka riiklikud õigusaktid, mis kaitsevad kohalikku keskkonda võõrliikide eest. Kauba importija peab *Internet*-ist tellimisel olema teadlik võimalikest kehtivatest piirangutest, et vajadusel taotleda luba enne kauba saabumist (Euroopa Komisjon, 2021).

Vaatamata sellele, et õiguskaitseorganid ja tehnoloogiaettevõtted ühiselt võitlevad metsloomadest valmistatud toodete ebaseadusliku veebikaubanduse vastu, on veebikaubanduse kasv metsloomadega kauplemisel jätkuvalt tõusuteel. Põhiprobleemiks on kaubamaterjalide vale kirjeldamine, mille tõttu on rahvusvaheliselt CITES konventsiooniga reguleeritud materjalide, nagu elevantiluu, avastamine keeruline. Enamasti kirjeldatakse elevantiluud lehmaluuna. Alates 21. sajandi algusest on nõudlus elusloodusest pärinevate

toodete vastu kasvanud. Elevantiluga kauplemine on viinud Aafrika elevantide populatsiooni vähenemiseni. Nõudlus elevantiluu järgi aga üha enam suureneb, sajandeid on elevantiluid peetud luksuskaubaks, mida seostatakse staatuse ja rikkusega eelkõige Aasia kultuuris. (Venturini & Roberts, 2020, pp. 1-2)

CITES ehk ohustatud looduslike looma- ja taimeliikide rahvusvahelise kaubanduse konventsioon on rahvusvaheline leping, mille eesmärgiks on tagada, et riikidevaheline metsloomade ja taimedega kauplemine ei ohustaks liikide ellujäämisvõimekust (CITES, 2021). CITES konventsiooni peetakse üheks olulisemaks regulatiivseks süsteemiks. Elusloodusega kauplemine hõlmab endas taimede, loomade ja neist valmistatud toodete tootmist ning müümist. Elusloomi müüakse lemmikloomadeks või toiduks inimestele ja teistele loomadele. Elusloomadest valmistatakse erinevaid tooteid, näiteks nende nahk töödeldakse. Elusloomadega kauplemine on oluliseks sissetulekuallikaks arengumaades, kus muid sissetulekuallikaid pole. Seetõttu on CITES teadvustanud, et elusloomadega kauplemise keelamisel ei saa eirata mõju kohalike elanike sissetulekuallikatele. Elusloodusega kauplemine ei kahjusta liike, kui kauplemist tehakse liike säästvalt. Rahvusvahelistel turgudel kauplemine ning nõudluse kasv on viinud paljud liigid viimaste aastakümnetega väljasuremise ohtu. Kehv keskkonnajuhtimine, eksootiliste liikide kõrge väärtus ja madalad karistused salakaubanduses on soodustanud musta turgu ning aidanud kaasa ohustatud liikide hävinemisele. (Mathur, 2009, pp. 291-292).

Tabel 1. CITES konventsiooni lisa reguleeritud kauplemiskeelud (CITES lepingu lisa; autori koostatud)

	Kategooria	Ohustatus	Näited
1	Esimene	Otseselt väljasuremise ohus	Veenuseking, Aafrika elevant
2	Teine	Võivad sattuda väljasuremiseohtu	erinevad orhideeliigid, lõvi
3	Kolmas	Iga riik määratleb ohutaseme ise	India antiloop, gasell, muskuspart

CITES lepingu lisa on välja toodud kolm kategooriat. Esimesse kategooriasse kuuluvad väljasuremisohus olevad liigid, nagu näiteks orhideeliik teadusliku nimega *Paphiopedilum*, eesti keeles veenuseking (vt tabel 1). Esimeses kategoorias on umbes 90 liiki orhideesid, millega on keelatud kaubelda, kui väikeste eranditega on võimalik. Teises kategoorias on

nimetatud üle 20 000 liigi, mida võib ohustada väljasuremine, kui nendega kauplemist ei reguleeritaks, näiteks kõik orhideeliigid, mida esimeses kategoorias mainitud pole. Teises kategoorias olevate liikidega on kauplemine mõningate mööndustega lubatud, kuid seda kontrollitakse eksportiva riigi kaudu, kus väljastatakse ekspordiluba. Euroopa Liidu metsloomadega kauplemise määrad nõuavad teises kategoorias olevate loomadega Euroopa importijatelt impordilubasid. Teise kategooriasse on kantud lõvi (ladina keeles *Panthera Leo*), seega neid ei peeta veel väljasuremisohus olevaks liigiks, kuid olukord võib muutuda juhul, kui lõvidega kauplemist ei piirata. Aafrika Liidu liikmesriigid on proovinud kahel korral lõvisid esimesse kategooriasse ümber tõsta, et lõpetada lõvidega kauplemine. Kolmandasse kategooriasse võivad kõik CITES konventsiooniga liitunud riigid ise määrata kaitsealuseid looma- ja taimeliike. Seetõttu peavad importivad riigid suutma kindlaks teha liikide päritolu, millega tõestatakse, et päritoluriigist on lubatud taime- või loomaliike eksportida. ÜRO Keskkonnaprogrammi poolt tehtud ülevaates, mis keskendus kolmanda kategooria liikidele, on välja toodud erinevate riikide poolt kehtestatud piirangud elusloodusega kauplemisel. Teiste seas on välja toodud kauplemise piirangud erinevatele loomaliikidele, nende seas India antiloop, gasell ja muskusparr. Ülevaates on kokku loetletud 177 erinevat liiki. (Thomas, 2006, pp. 86-87; Turner & Wels, 2020, p. 306; UNEP-WCMC, 2015, pp. 2-20)

Bioloogiline mitmekesisus on elu alustala. Seda on vaja, et tagada terve, toimiv keskkond ning ka majandus. Justnimelt metsloomad on bioloogilise mitmekesisuse oluliseks aspektiks, sest neil on kandev roll ökosüsteemis. Suured rohusööjad loomad ehk herbivoorid on toiduks kiskjatele, lisaks veel kannavad nad rolli kanda edasi taimede seemneid, aitavad oma elutegevusega elu püsida väiksematel taimetoidulistel loomadel, lindudel ja närilistel. Herbivoorid on ka turistide seas populaarsed. Rahvusvahelistes lepingutes on jõutud järeldusele, et bioloogilise mitmekesisuse vähenemine on „ühiskonna ühine mure“ ning seetõttu töötatakse pidevalt välja viise, kuidas elusloodust kaitsta. Murekoht on see, et seadused sõltuvad inimestest, kes seaduseid välja töötavad ning inimesed kipuvad olema omakasupüüdlid, jättes seadustesse auke, mis võimaldavad loomakaubitsejatel muretult edasi tegutseda (Bakken, 2021, pp. 71-72).

Keelatud on üle riigipiiri viia näiteks ka CITES konventsioonis nimetatud orhideeliike. Orhideed on ühed kõrgeima rahalise väärtusega ning samuti ka enim smugeldatav taimeliik, millega maailmas kaubeldakse. Enamikke neist kasvatatakse kaubanduslikult ja eksporditakse seaduslikult, kuid sellegipoolest ületab nõudlus pakkumist, mis puudutab haruldasi

orhideeliike. Sel põhjusel on mõned orhideekogujad võtnud kinnisideeks hankida haruldasi orhideesid ning nad on valmis maksma suuri rahasummasid, isegi kui nad teavad, et taimed on ebaseaduslikul teel saadud ning riiki smugeldatud. On tekkinud rahvusvaheliste orhideede smugeldajad, kes on nõus rahalise kasu eesmärgil ka väljasuremise äärel olevaid liike varastama. (Thomas, 2006, p. 85)

Posti tollipunktis on pea igapäevaseks saanud Indiast saabuvad postisaadetised, milles sisalduvad erinevad ravimtaimedest valmistatud ravimid ja tooted. India ravim- ja lõhnataimede rikkust toetab suuresti Himaalaja loodeosariik Uttarakhand, kus traditsioonilise meditsiinina kasutatakse erineval kujul 701 liiki elutähtsaid ravim- ja aromaatsaid taimi. See on umbes 40% India Himaalaja piirkonnas leiduvatest ravim- ja lõhnataimedest. Uttarakhandi ravim- ja lõhnataimed annavad osariigi valitsusele väärtuslikku tulu. Uttarakhandis looduslikult korjatud ja kasvatatud ravim- ja lõhnataimede kaubandusväärtus oli 2013. aastal 70 miljardit USA dollarit ja see kasvab iga aastaga 15–18%. Ravim- ja maitsetaimed on paljude Uttarakhandi maakogukondade elatusallikaks ja annavad 17–35% maaelanike leibkonna sissetulekust. Kasvav kaubavahetus ja ebajärjekindel kommertsialiseerimine tekitavad aga probleeme ressursside jätkusuutlikkusele ning ohustavad paljude esmatootjate (kasvatajad ja saagikoristajad) toimetulekut, samas kui võtmeliigid on vähenenud. (Chandra & Sharma, 2019, pp. 806-807)

Mõned ohtlikud kemikaalid on rangelt keelatud või piirangutega, näiteks elavhõbedat sisaldavad termomeetrid, taimekaitsevahendid ehk pestitsiidid ja külmaainet sisaldavad kliimaseadmed. Ohtlike kemikaalide piiranguid sätestab õigusakt, mida tuntakse kui kemikaalide registreerimise, hindamise, autoriseerimise ja piiramise (*REACH*) nime all (Euroopa Komisjon, 2021). Kemikaalide nõudlus on viimasel ajal plahvatuslikult tõusnud ning seetõttu on tehtud uurimustöid, mille eesmärgiks on välja selgitada võimalused ohtlike kemikaalide seireks, millega kaitstakse nii keskkonda kui ka inimeste tervist. (Tan, *et.al.*, 2014, p.1)

Taimekaitsevahendid on kemikaalid, mis on spetsiaalselt loodud, et tappa elusorganisme. Kõige selgemad viited pestitsiidide ohtlikkusest tuleneb inimestelt, kes töötavad pestitsiididega või elavad põllumajanduspiirkondades. Keskkonnakaitseagentuuri sõnul on põllumajanduslike pestitsiididega kokkupuutumine seotud astma, bronhiidi, Parkinsoni tõve, eesnäärme- ja kopsuvähi ja lümfisüsteemi vähkkasvajatega. Pestitsiidid võivad kahjustada aju ja

närvisüsteemi. Isegi väikestes kogustes pestitsiididega kokupuude võib viia viljakusprobleemide ja vähini (Roberts, 2020, p. 27). Pestitsiidide säästva kasutamise direktiivis (EL direktiiv 2009/128/EÜ) märgitakse, et liikmesriigid peaksid vastu võtma riiklikud tegevuskavad, et kehtestada oma kvantitatiivsed eesmärgid, sihid, meetmed ja ajakavad pestitsiidide kasutamise riskide ja mõju vähendamiseks inimeste tervisele ja keskkonnale. Need juhised hõlmavad mitmeid valdkondi, näiteks töötajate kaitset, keskkonnakaitset, jääke, konkreetsete tehnikate kasutamist või kasutamist konkreetsete põllukultuuride puhul. Liikmesriigid peavad julgustama integreeritud kahjuritõrje arendamist ja kasutuselevõttu ning alternatiivsete tehnikate kasutamist, et vähendada taimekaitsevahendite kasutamist. Lisaks peaksid liikmesriigid julgustama taimekaitsevahendite kasutajaid leidmaks alternatiivseid lahendusi, millega nende kasutamist vähendada ning seeläbi olla pestitsiididest sõltumatum. Liikmesriikidele antakse korraldus määrata kindlaks suundumused ja prioriteetsed teemad, näiteks toimeained, põllukultuurid, piirkonnad või tavad, mis vajavad erilist tähelepanu (Santin-Montanya, et. al., 2017, pp. 66-67).

Võltsitud ravimite tootmine ja turustamine on tõsine globaalne rahvatervise probleem. Ravimite hinnatõus on pannud inimesi otsima alternatiivseid meetodeid leidmaks retseptiravimeid, sest tarbijad on väga hinnatundlikud. Võltsitud ravimitooted on originaaltoodetest mitmeid kordi soodsamad. *Interneti*-apteekide tekkimine on esitanud tõsise väljakutse võltsitud ravimitega võitlemisel, kuna puuduvad järjepidavad regulatsioonid ja eeskirjad ning pettuste hulk on suurenenud. Ligipääs *Internet*-ile, madal hind ja *Internet*-ist tellimise mugavus on otsesed tegurid, mis mõjutavad tarbijaid nii Ameerika Ühendriikides kui ka teistes riikides ravimite ostmiseks *Internet*-i kasutama. Tehnoloogilise taiplikkusega ühiskonna teke on aidanud kaasa võltsitud ravimite turule toomise. *Internet*-ist müüdavat kaupa on raske kontrollida ning autori tehtud uuringust selgus, et ka professionaalsed apteekrid ei suuda alati eristada võltsitud originaaltoodangust (Law & Youmans, 2011, pp. 115-116). Maailma Terviseorganisatsiooni hinnangul on 10% ülemaailmsetest ravimitest võltsitud, kusjuures aastatel 2000-2006 kasvas võltsitud ravimite arv 80%. 2001. aastal uurisid Hiina ametivõimud 480 000 võltsitud ravimitega seotud juhtumit ja seostasid 192 000 surmajuhtumit võltsitud ravimite kasutamisega. Regulatsioonide puudumise tõttu on võimalik võltsitud ravimitega kaubelda, mistõttu suureneb inimeste haigestumise ja suremise oht. Kuigi võltsitud ravimid võivad ohustada kõikide inimeste tervist, siis kõige enam on ohus lääne ühiskonna madalama sissetulekuga inimesed ja ka arengumaades elavad inimesed. (Rojek, 2017, p. 33)

Võltsitud ravimid tuleb hävitada, et need ei läheks vabaringlusesse ja inimesed neid ei kasutaks. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 952/2013 kohaselt võib toll nõuda kauba hävitamist. Täpsemalt reguleerib seda Artikkel 197, mille kohaselt võib toll nõuda tollile esitatud kauba hävitamist, kui tal on selleks mõjuv põhjus ning ta teavitab sellest kauba valdajat. Kauba hävitamise kulud kannab kauba valdaja. Kui kauba kohta, mis tuleb hävitada, riigile loovutada, kinni pidada või konfiskeerida, on juba olemas tollideklaratsioon, peab arvestuskanne sisaldama ka viidet sellele tollideklaratsioonile. Toll tunnistab kõnealuse tollideklaratsiooni kehtetuks.

Nii Eestist välja välisriiki kui ka Eesti siseselt võib postisaadetisena ravimeid saata ainult eraisik eraisikule. Ilma Ravimiameti loata võib üks postisaadetis sisaldada kuni viis tootja originaalpakendis olevat ja avamata jaemüügi pakendit. Suuremat kogust võib saata vaid Ravimiameti loal. Postiga ei või saata narkootikume ja psühhotroopseid aineid, samuti ravimeid, mis sisaldavad narkootilisi ja psühhotroopseid aineid ning täisverd ja verekomponente. (Maksu- ja Tolliamet, 2021c)

Elektroonilised sigaretid, tuntud ka kui e-sigaretid, on akutoitel töötavad seadmed, milles sisalduv kuumaelement kuumutab vedelikke ning selle tõttu tekib aerosoolilahus. Elektroonilistes sigarettides leiduv aurustatav vedelik võib sisaldada endas nikotiini, diatsetüüli, kantserogeenseid kemikaale, raskemetalle ja muid tervisele ohtlikke lisandeid. Kui varasemalt peeti elektroonilisi sigarette ohutuks alternatiiviks sigarettide suitsetamisele, siis praeguseks on need tõsiseks ohuks rahvatervisele. 2019 aasta augustis alustati elektrooniliste sigarettidega seotud kopsukahjustuste puhanguid uurima. Uuringust selgus, et pärast elektroonilise sigareti kasutamist võivad inimesel tekkida õhupuudus, köha, külmavärinad, südamepekslemine, hapnikupuudus ja sellega seonduvalt hingeldamine ning valu rinnus. Mõned elektrooniliste sigarettide tarvitajad andsid teada, et neil tekkis lisaks veel iiveldus ja kõhuvalu. Elektroonilised sigaretid ei ole ohtlikud ainult nendes sisalduva ohtlikke vedelikke tõttu, mida kasutaja endale sisse hingab või mida hingavad sisse kõrvalised isikud elektroonilise sigareti kasutaja väljahingatavast õhust. Elektroonilised sigaretid on ohtlikud veel seetõttu, et need võivad käes plahvatada ning põhjustada põletushaavu. Magusamaitselisi elektrooniliste sigarettide vedelikke turustatakse lastele ja noortele, olenemata sellest, et need võivad sisaldada nikotiini. Nikotiin mõjutab laste aju arengut, õppimisvõimet, mälu ning nikotiini tarvitavatel lastel on suurem risk saada uimastisõltlasteks. Ameerika Ühendriigid on astunud samme, et peatada noorte huvi elektrooniliste sigarettide vastu. FDA keelustas

puuvilja- ja piparmündimaitsete toodete müügi alaealistele. (Hammond & Phillips 2020, p. 301)

Sigaretide suitsetamine on peamine ennetavate haiguste ja enneaegse suremise põhjus, mis põhjustab mõnes riigis kuni 15% riiklikest tervishoiukuludest ehk tõsisest majanduslikku koormust. Suitsetamisest tulenevate kahjude vähendamise viisid jagunevad laias laastus kaheks – suitsetamise alustamise ennetamine ja suitsetamisest loobumise soodustamine. Kuigi need kaks viisi on ja jäävad ka edaspidi suitsetamise leviku vähendamisel otsustava tähtsusega, on suitsetamist loobumine paljude inimeste jaoks raske. Sellest tulenevalt on vaja leida täiendavaid meetmeid, mis aitaksid sigarettidest loobuda (Peitsch, *et. al.*, 2018, pp. 1-2). Soome on esimene riik, mis sätestab seadusega eesmärgi lõpetada mürgiseid ja sõltuvust tekitavaid ühendeid sisaldava tubakatoodete kasutamise. Selle tarbeks tehti uuring, mille tulemusel selgus, et tervikliku poliitikakomplekti abil saab suitsetamise levimust esimestel aastatel vähendada kuni 15%, mis 20 aasta jooksul suureneb 29%-ni ja 30 aasta jooksul 34%-ni. Terviklik poliitikakomplekt hõlmab endast 7 tegurit: maksud, suitsuvaba õhku käsitlevad seadused, massimeediakampaaniad, reklaamikeelud, hoiatussildid, suitsetamist loobumise abi ja noorte ligipääsu vähendamine tubakatoodele. Tervikliku poliitikakomplektiga on võimalik aastas ära hoida 1300 surma ning aastaks 2040 kuni 23 000 surma. (Levy, *et. al.*, 2012, p. 544)

Rahvusvahelise kaubanduse kiire kasv mõjutab ka strateegiliste kaupade avastamise võimekust. Maailma Tolliorganisatsioon WCO määratleb strateegilisi kaupu kui massihävitusrelvad, tavarelvad ja nendega seotud kaubad, mis on omakorda seotud massihävitusrelvade väljatöötamise, tootmise või kasutamisega. Kuigi strateegilise kauba osakaal kogu rahvusvahelisest kaubandusest on väike, omab see suur tähtsust, kuna nende kaupade liikumine mõjutab riikide julgeolekut. Julgeolekuriskiga kaupade avastamisel ja tõkestamisel on tähtis roll andmeanalüüsil ja andmete kogumisel. Tollideklaratsioonidelt saadav informatsioon võimaldab tuvastada mustreid, mille kaudu tulemuslikumalt strateegilisi kaupu tuvastada. (Nelson, 2020, p. 124)

Üks põhilisemaid keelatud kaupu postisaadetistes on narkootikumid. Narkokaubandus on ülemaailmne ebaseaduslik kaubandus, mille tulemusel liigub regulaarselt suurtes kogustes ebaseaduslikke uimasteid üle rahvusvaheliste piiride tootjariikidest sihtriikidesse. Narkokaubandus hõlmab endast tootmist, salakaubavedu, hulgimüüki ja piirkondlikku turustamist. Tulusa kasumi tõttu püüavad narkokaubitsejad leida uusi võimalusi

narkootikumide nõudluse rahuldamiseks, näiteks turustatakse uudseid narkootilisi aineid, otsitakse uusi partnereid organiseeritud kuritegelike rühmituste seast, võtavad kasutusele uusi tootmis- ja sidetehnoloogiaid ja värbavad haavatavaid isikuid salakaubaveoks. Ebaseadusliku narkokaubanduse ja selle mõjude vastu võitlemine on jätkuvalt suur väljakutse terves maailmas (Natarajan, et. al., 2015, pp. 409-410).

Tabel 2. Narkootikumid ja nende toimeilmingud (Harro, 2017; autori koostatud)

	Narkootikumi tüüp	Narkootikum	Toimeilmingud
1	Depressant	Oopium, heroiin	Isutus, klaasistunud pilk, kõnehäired
2	Stimulant	Kokaiin	Euforia, isutus, unetus
3	Stimulant	Amfetamiin	Isutus, energiline olek, eufooria
4	Hallutsinogeen	LSD	Hallutsinatsioonid, paaniline hirm, enesekontrolli kadumine
5	Muu	Kanep, marihuaana ja hašiš	Kerge eufooria, söögiisu suurenemine, ängistus, paanika
6	Stimulant	MDMA	Sensuaalne eufooria, hirmuhood, püsivad meeleoluhäired
7	Depressant	GHB	Reaktsioonaja pikenemine, mälu puudulikkus, unisus

Narkootikumid võib jagada neljaks: ergutava toimega ehk stimulandid, nägemusi tekitavad ehk hallutsinogeenid, rahustava toimega ehk depressandid ja muud ehk ainegruppide mittekuluvad (Tervise Arengu Instituut). Tabelis 2 on välja toodud enamlevinud narkootilised ained ning nende toimeilmingud.

Oopium on lähteaineks heroiinile. Peaaegu 90% oopiumist toodetakse nn „Kuldse Kolmnurgas“ ehk sellistes riikides nagu Laos, Tai ja Myanmar ning nn „Kuldse Poolkuus“ ehk Afganistanis, Pakistanis ja Iraanis. Pikaajalise herooinitarbimisega on seotud mitmed terviseriskid, nende hulgas isutus ja sellega kaasnev alatoitumus, nõrgenenud immuunsüsteem ja uinumisprobleemid. Opiatide tarvitamise lõpetamisel on sagedasteks võõrutusnähtudeks kergestiärrituvus, depressioon ja külmavärinad. Suurem osa maailma kokalehtedest pärineb Andide piirkonnast ehk Kolumbiast, Peruust ja Boliiviast. Kokalehtedest valmistatakse kokaiini, mille tarvitamisel võivad inimesel tekkida isutus, unehäired ja eufooria. Ülejäänud laialtlevinud narkootikumid, nagu näiteks kanep ja teised sünteetilised narkootilised ained, ei

vaja tootmiseks spetsiifilist kliimat ning seetõttu saab neid toota kõikjal maailmas. Esimene teadaolev kanepi otstarve oli kanepiseemnete tarvitamine toiduks umbes 8000 aastat tagasi Hiinas. Kuivatatud ja purustatud lehtede segu on marihuaana, mida suitsetatakse. Kanepivaik on hašiš, mida suitsetatakse või näritakse. Kanepit kasutatakse selle lõõgastava toime, kerge eufooriatunde saamiseks ning ka valu vaigistamiseks. Kanepi kõrvaltoimeteks võivad olla aga ängistus või paanika ja südame löögisageduse suurenemine. Amfetamiin avastati üle 100 aasta tagasi. Sellest ajast alates on see muutunud ravimist, mis oli vabalt ja ilma retseptita saadaval kui imerohi paljude häirete raviks, väga piiratud kontrollitavaks ravimiks, mille terapeutilised rakendused piirduvad tähelepanupuudulikkuse ja hüperaktiivsuse häirega ja narkolepsiaga. Amfetamiini põhilised toimeilmingud on isutus, energiline olek ja liikumisaktiivsuse suurenemine. Amfetamiinist loobumisel sagedasteks võõrutusnähtudeks on depressioon, kergestiärrituvus, unehäired ja keskendumisraskused (Obokata, 2007, pp. 159-160; David, *et al.*, 2013, p. 479; Harro, 2017, lk 22-137).

Harro (2017, lk 137-139) kirjutab, et MDMA ehk teise nimega ecstasy on amfetamiini kaugel sugulane. MDMA kasutamisel vabaneb ajus suures koguses serotoniini ja vähem dopamiini. Dopamiini vabanemine annab energiat ning serotoniin tekitab rahulolu ja head tunnet. MDMA manustamise järgselt tekib sagedasti letargiline olek ning halvemal juhul võib tekkida pikaajaline depressioon, sest narkootikumi kasutamine võib takistada normaalset serotoniini vabanemist. Kõik amfetamiinitaolised uimastid on väiksemal või suuremal määral neurotoksilised, mistõttu tuleks neid mitte tarbida.

GHB on ohtlik narkootikum, mida võidakse kasutada kohtingupartneri võimaliku vastupanu vähendamiseks. Samuti võib GHB tekitada eluohtlikku mürgistust. Mürgitusseisundist annavad vaimu iiveldus, oksendamine, peapööritus ja nägemishäired. Sellisel juhul on tegemist vähemtõsisema mürgistusega. Kui aga tekivad segadusseisund, tahtmatud liigutused ja krampid, on tegemist eluohtliku mürgistusega, mis lõpeb hingamisseiskumisega. GHB-st loobumisel võivad uimastitarbijal tekkida tugevad võõrutusnähud (Harro, 2017, lk 64-65).

LSD manustamisel on esimeseks muutuseks pupillide laienemine, mis tekib juba mõne minuti jooksul. Lisaks tekivad veel muud ärgastusnähud, nagu südamepesklemine, kehatemperatuuri ja vererõhu tõus. Mõnikord võib manustamise järgselt tekkida peavalu, iiveldus ja oksendamine. LSD on närvihälviti, mille toimele tekib taju moondumine. Ümbritsevad helid ja nähtused võivad muutuda fantastilisteks. Tarvitajal võivad tekkida tajumodaalsuste

segipaiskumine ehk sünteesia, mille tagajärjel võib helisid näha ja pilte kuulda. LSD manustamisel tekkivad hallutsinatsioonid võivad tekitada paanilisi hirmuhooge. Hallutsinatsioonid võivad võtta ähvardava ilme ning seetõttu võib tekkida paranoilisus. LSD mõju all on inimesel ümbritsevast keskkonnast raske aru saada ning seetõttu tõuseb enda või teiste vigastamise ohu tõenäosus (Harro, 2017, lk 154-155).

Keelatud ja piirangutega kaupu tellides võib ohtu panna inimeste tervise, töökohad ja ka meid ümbritseva keskkonna, sest paljud keelatud ja piirangutega kaupadest hävitatakse, mis ei ole loodusressursside säilitamise vaatekohast mõistlik. Ohtlikud kemikaalid, narkootikumid ja võltsitud ravimid võivad tekitada lisaks tervisekahjudele ka olulist kahju loodusele juba nende valmistamisega, kuid samuti ka nende hävitamisega.

1.2 Tollikontrolli vormistus postisaadetiste avamisel

Toll on asutus, mis teostab järelevalvet ja kontrolli rahvusvahelistele kaubavoogudele (Laurinavičius, 2018, p. 36). Tolli funktsioonideks on muuhulgas riigi sotsiaalmajandusliku arengu edendamine, majanduskasvuks vajalike tingimuste loomine, turvalisuse loomine tollikontrollidega ja kodanike kaitse (Popa, *et. al.*, 2015, p. 1096). Tolliseaduse § 30 lg 1 sätestab, et toll võib riski hindamiseks vajaliku teabe saamiseks kasutada postisaadetise läbivalgustamiseks tehnilist seadet.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsus nr 70/2008/EÜ, 15. jaanuar 2008, tolli ja kaubanduse paberivaba keskkonna kohta sätestas, et tollikontrolli tõhususe ja andmete tõrgeteta liikumise tagamiseks on vaja üleeuroopalisi elektroonilisi süsteeme, millega vähendatakse ametnike halduskoormust, võidelda organiseeritud kuritegevuse, pettuste ja terrorismi ja intellektuaalomandiga seotud rikkumiste vastu ja aidata suurendada kaupade ohutust, keskkonda ning tervist kaitsta. Selle tarbeks loodi turvalised ja ühtsed elektroonilised tollisüsteemid. Tollisüsteemide rakendamise põhieesmärkideks oli tolliprotseduuride hõlbustamine, halduskulude vähendamine, kaupade kontrollimise parem koordineerimine, tollimaksude ja muude tasude hõlpsam kogumine, rahvusvahelise tarneahela teabe kiirem andmevahetus ja üleüldine andmevahetuse kiirem ja tõrgeteta vahetus. Nendel põhjustel oli teabe- ja sidetehnoloogia kasutuselevõtmine ülioluline.

Enne postipaki avamist kasutatakse röntgenaparaati, mis aitab postisaadetist avamata välja selgitada selle sisu. Postipaki sisust võivad anda aimu ka esitatud tollideklaratsioonid, millele märgitakse, milliste kaupadega on tegu. Posti tollipunktis on postisaadetiste avamine viimane abinõu keelatud sisuga postisaadetiste tuvastamiseks. Kui postisaadetis avatakse Omniva deklarandi poolt, tuleb koostada läbivaatuse akt programmis TOTS2 ehk tollikontrolli ülesannete lahendamise süsteemis.

Postipakkide avamine võib riivata kaitstud sõnumisaladust, mis on põhiseaduse § 43 sätestatud. Tolliseaduse (edaspidi TS) § 66 lg 2 kohaselt võib toll nõuda postiteenuse osutajalt postisaadetise avamist. Postisaadetise avab ja sulgeb postiteenuse osutaja töötaja tolliametniku juuresolekul. Postiteenuse osutaja saab õiguse avada postisaadetisi tollikontrolli tegemiseks postiseaduse (edaspidi PostiS) § 32 lg 1 p 3. Postitöötaja peab avama postisaadetise selleks, et tolliametnikul oleks võimalik tollikontrolli teostada. Postisaadetiste läbivaatus on riikliku

järelevalve erimeede, mida sätestab TS § 61. Haldusmenetluse seaduse § 18 ja korrakaitseseaduse § 12 kohustavad läbivaatust, mis on riikliku järelevalve meede, protokollima ehk läbivaatuse akte koostama (Õiguskantsler, 2020).

On oluline, et tollijärelevalve kui ka postiteenuse osutaja töökorraldus oleks õiguspärane, et tagataks sõnumisaladuse kaitse. Postisaadetiste avamisel on oluline järgida seadustes kehtestatud nõudeid, et mitte rikkuda seadust ja hea halduse tava. Hea halduse tava on sätestatud põhiseaduse § 14. Tähtsaimad seadusepunktid tollikontrollide läbiviimisel on TS § 61, mis sätestab riikliku järelevalve erimeetmeid ja sellega kaasnevaid kohustusi, TS § 66, milles sätestatakse postisaadetiste läbivaatuse reeglid ja PostiS § 32, milles sätestatakse tollikontrolli võimaldamine. Postisaadetisi avades on oluline järgida isikute põhiõigusi ja -vabadusi. Alates 01.10.2020 kehtib MTA tolliosakonnas juhend, mille järgimisel eelnimetatud reeglid täidetakse. Õiguskantsler kontrollib juhendi järgimist. (Õiguskantsler, 2020).

Joonis 1. Postipakkide avamine ja tollikontrolli vormistus Posti tollipunktis (autori koostatud)

Posti tollipunktis avavad kontrollimist vajavaid postisaadetisi Eesti Post AS volitatud töötajad, pärast mida kontrollib postisaadetise sisu tolliametnik (vt joonis 1). Kõik postisaadetised, mida on avatud, tuleb fikseerida selleks ettenähtud elektroonses süsteemis. Posti tollipunktis kantakse kõik läbivaatuse aktid tollikontrolli ülesannete lahendamise süsteemi.

Maksukohustuslase registri põhimääruse § 50 on sätestatud, et tollikontrolli ülesannete lahendamise süsteemi (edaspidi TOTS2) kantakse andmed esmase kontrollitoimingu kohta, näiteks kontrollitavad isikud, märke röntgeni ja teenistuskoera kasutamise kohta. Järgnevalt kantakse andmed kontrollülesande kohta, mis võivad sisaldada endas andmeid kontrollitava objekti (postisaadetise) ja seotud isikute kohta ning ka tegevusjuhiseid ametnikule. Kolmandaks kantakse süsteemi TOTS2 kõik vajalikud andmed läbivaatuse akti kohta, näiteks läbivaatuse koht ja aeg, läbivaatuse objekt (postisaadetis), seotud isikud, postisaadetise liikumise suund ja muud asjaomased dokumendid. Olenevalt postisaadetise sisust võidakse sisestada ka andmed eksperdiarvamuse küsimuse kohta, proovivõtmise protokolliga kohta, andmed kauba riigi omandisse ülekandmise kohta, andmed kauba üleandmise akti kohta ja palju muudki. PostiS § 32 lg 4 kohaselt tuleb avatud postisaadetised märgistada. Selle tarbeks kasutatavad Eesti Post AS volitatud töötajad erkkollase tooniga kleebitavat linti, millel tumedas paksus kirjas märke „TOLLIS AVATUD“.

2. POSTI TOLLIPUNKTI MEETMED KEELATUD JA PIIRANGUTEGA KAUPADE VABASSE RINGLUSESSE SATTUMISE TÕKESTAMISEKS

2.1 Uuringu meetodika, protsess ja valim

Selles alapeatükis selgitan lahti lõputöös kasutatud andmete kogumise ja analüüsimise meetodikaid ja valimit. Lõputöö uurimisprobleemiks on küsimus, kuidas parendada tollikontrolli tulemuslikkust Posti tollipunktis?

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viin läbi empiirilise kombineeritud uuringu, kus esmalt kogusin andmeid ning seejärel analüüsisin neid. Kombineeritud uuring võimaldab anda terviklikumat arusaama võrreldes sellega, kui kasutada ainult kas kvalitatiivset või kvantitatiivset uurimismeetodit (Guetterman, *et al.*, 2019, pp. 1-2).

Kvalitatiivses uuringus on peamiseks teadmiste kogumise instrumendiks inimene ning uurimisobjektid on valitud eesmärgipäraselt. Kvalitatiivse uuringu käigus tuuakse välja tõsiasjad, kuid ei kinnitata ega lükata ümber hüpoteese. Kvalitatiivne valim võib hõlmata endas väikest arvu osalejaid, samas kui andmeid on kogutud suures ulatuses. Lõputöös kasutan eesmärgistatud valimi põhimõtet ehk inimesi on valitud erinevate sisuliste kriteeriumite alustel (Hirsjärvi, *et al.*, 2010 lk 152-155; Õunapuu, 2014, lk 150). Küsimustiku valimisse kuuluvad Posti tollipunkti, Sadamate tollikontrollüksuse, Lennujaama tollipunkti ja Lennujaama tollikontrolli üksuse ametnikud. Kvantitatiivse uuringu eesmärgiks on kirjeldada uuritavaid nähtusi ning avastades printsiipe või seadusi, neid üldistada laiemale üldkogumile. Uuringu käigus kogutakse arvandmeid. (Õunapuu, 2014, lk 55)

Õunapuu (2014, lk 160-163) toob välja, et küsimustik on üks levinumaid andmekogumismeetodeid. Küsimustikus oli nii suletuid kui ka avatud küsimusi. Suletuid küsimusi on kahte tüüpi. On küsimusi, millega kogutakse taustandmeid, sealhulgas sugu, vanus või elukoht, aga ka valikvastustega küsimused, millega antakse vastajale ette valikuvariandid, milles tuleb valida üks või mitu sobivat vastust. Ka avatud küsimusi on kahte tüüpi. On küsimused, mis mõjutavad vastajat midagi kirjeldama või millegi kohta informatsiooni jagama ning on küsimused, mis mõjutavad vastajat arvamuse avaldamisele. Suletud küsimuste puudusteks on, et informatsiooni saab vaid ette antud valikvastuste piires ning seetõttu võib jääda uuritava nähtuse mõni aspekt avastamata. Plussiks aga on, et tulemuste analüüsimine ei

võta palju aega. Õunapuu peab avatud küsimuste koostamist lihtsamaks, kuid märgib, et vastuse analüüs on aeganõudvam.

Selleks, et välja selgitada, kas TOTS2 programm (vt käesolev töö lk 22-23) vajaks parendusi, koostas küsimustiku. Pidasin vajalikuks välja selgitada tolliametnike seisukohast põhi programmi TOTS2 puudused ning mõista, kuidas oleks võimalik programmi tolliametnike jaoks kasutajasõbralikumaks teha. Ma otsustasin uurida just selle programmi kasutajasõbralikkust, sest Posti tollipunktis praktiliselt olles oli see minu kui ka teiste tolliametnike igapäevatoos vajalik programm. Sellesse programmi tuleb sisestada kõik tollikontrolliga seotud informatsioon. Näiteks Posti tollipunktis tuleb sisestada posti läbivaatuse aktid. Kuigi TOTS2 programm on loodud tollikontrolli efektiivsemaks juhtimiseks tollikontrolli tegevuste ja tulemuste kajastamiseks ühes elektroonilises keskkonnas, võin isiklikule kogemusele tuginedes öelda, et mõnikord tegi programmi keeruline ülesehitus lihtsa läbivaatuse ajakulukaks.

29.03.2022 küsisin Sisekontrolli osakonnalt kinnituse, saamaks loa kasutada tolliametnike vastuseid lõputöö raames ning 01.04.2022 sain vastuse, et antud küsimustiku edastamisega neil vastuväiteid pole. Selleks, et vältida isikuandmete avaldamist, ei küsinud ma küsimustikus ametnikelt seesuguseid isiklike andmeid, millega oleks võimalik luua otsene seos isikuga, sealhulgas nime, ametinimetust, vanust ja muud spetsiifilisi andmeid. Küsimustik koosnes kuueteistkümnest küsimusest (vt Lisa 1), milles oli nii suletud kui ka avatud küsimusi. Küsimused lõin selliselt, et kooruksid välja põhilisemad probleemid programmi kasutamisel. Näiteks küsisin arvamust TOTS2 programmi kasutajamugavusest, selle juhendist ja veel ka soovitusi, mida tuleks parendada.

Küsimustiku koostas elektroonselt uuringute haldamise tarkvaraga *Google Forms* ning saatsin laiali e-maili vahendusel. Küsimustikule oli võimalik vastata ajavahemikus 16.03.2022-27.03.2022. Küsimustiku saatsin laiali nelja erinevasse üksusesse ning sellele said vastata Sadamate tollikontrolli üksus, Lennujaama tollikontrolliüksus, Posti tollipunkt ja Lennujaama tollipunkt. Valisin just need üksused seetõttu, et igast üksusest teadsin vähemalt ühte inimest ning teadsin, et nad kasutavad TOTS2 programmi. Tegemist on mugavusvalimiga, sest küsitlusele vastajad leidsin kergesti kättesaadavate huvialuste hulgast (Õunapuu, 2014, lk. 142).

Andmeanalüüsiks on sisuanalüüs, mida kasutatakse tekstide sisu uurimiseks. Tekstilised andmed pärinevad intervjuude ja küsimustiku vastustest. Intervjuuks võib nimetada vestlust, millele on eelnevalt kavandatud eesmärk. (Laherand, 2008, lk 176). Intervjuud viisin läbi viie ametniku / eksperdiga ajavahemikul 31.03.2022 - 05.04.2022. Intervjuu valimisse kuuluvad Posti tollipunkti ametnikud / eksperdid, et välja selgitada lõputöö eesmärgist tulenevaid probleemkohti. Arvestades intervjuude põhjalikkust, oli valim piisav. Seda kinnitab asjaolu, et intervjuueeritavate vastused hakkasid korduma ehk tekkis saturatsioon. Uute vastajate lisandumisega unikaalseid vastuseid ei tekkinud ning peamised probleemkohad tulid välja. Intervjuus oli kokku seitse küsimust (vt Lisa 2), kuid intervjuu käigus küsisin vastavalt vajadusele küsimusi juurde, et näiteks suunata intervjuueeritav tagasi minule huvipakkuva teema juurde.

Intervjuude keskmine pikkus oli 42 minutit. Intervjuude läbiviimise eel leppisin suuliselt intervjuueeritavatega kokku, et intervjuud salvestatakse hilisemaks transkribeerimiseks. Pärast transkribeerimist lubasin kustutada helisalvestised ning koostada koodipuu, et ka transkribeeritud tekstid kustutada ning vältida andmete lekkimist. Transkribeerimine on intervjuule kirjaliku vormi andmine, kus rääkija kõne antakse edasi kirjalikult, seejuures nii täpselt kui võimalik (Laherand, 2008, lk 279-280). Intervjuude alguses kinnitasin igale intervjuueeritavale anonüümsust, mis tähendas, et nii intervjuueeritava nime ega ka intervjuueerimise vältel mainitud isikunimesid ei avaldata. Samal põhjusel ei too ka lõputöö lisa intervjuude vastuseid välja. Kõikidele intervjuueeritavatele selgitasin lühidalt lõputöö sisu ning põhjendasin, miks intervjuud läbi viin, miks ma just teda intervjuueerin ning miks just tema arvamus on oluline. Lühidalt selgitasin ka seda, kuidas ma hiljem intervjuust saadud vastused kajastan. Kõikidele intervjuueeritavatele rõhutasin korduvalt, et neil on igal ajahetkel võimalik intervjuule vastamisest keelduda ilma põhjendusi andmata.

Andmekogumismeetodina kasutan poolstruktureeritud intervjuusid ja poolstruktureeritud küsimustikku. Andmehulgas võivad sisalduda mitmesugused andmeallikad, nende seas intervjuud, vaatluspõhised märkmed ja muud dokumendid. Usaldusväärse kvalitatiivse uuringu läbiviimiseks ei ole tarvis kindlat minimaalset osalejate arvu, kuid uuritavate nähtuste täielikuks kirjeldamiseks on vaja koguda piisavalt teavet (Fossey, *et. al.*, 2002, p. 726). Kvalitatiivse uuringu eesmärgiks ei ole leida keskmisi näitajaid ega statistilisi seaduspärasusi, ning seetõttu võib andmestiku moodustada ka üksainus intervjuu. Intervjuu eeliseks on paindlikkus, sest intervjuu käigus on võimalik olukorda reguleerida kui vajadus peaks tekkima.

Intervjuu üheks suurimaks miinuseks on ajakulu, mis hõlmab ettevalmistust intervjuuks, näiteks hilisemat transkribeerimist ja veel palju muud. (Flick, 2002, p. 9; Hirsjärvi jt., 2010, lk. 168-169; Laherand, 2008, lk 177-179). Kõik intervjuud transkribeerisin, mille alusel moodustasin koodipuu. Kokku tekkis neli kategooriat, milles igapähe viis koodi.

Poolstruktureeritud küsimustik sisaldas nii suletud kui ka avatud küsimusi. Avatud küsimustele peaksid järgnema suletud küsimused, et hallata paremini intervjuueeritavate fookust. Avatud küsimused annavad võimaluse intervjuueeritaval vabalt vastata, mis võib tähendada, et nad ei vasta töö fookusest lähtuvalt. (Harvey, 2011, pp. 437-439). Valitud meetodid aitavad kõige efektiivsemalt välja selgitada parimad meetmed keelatud ja piirangutega kaupade vabasse ringlusesse sattumisel ning samuti annab ülevaate hetkel kasutusel olevatest meetmetest, tänu millele on omakorda võimalik teha järeldusi ja ettepanekuid.

2.2 Uuringu tulemused

Selles peatükis annan kokkuvõtliku ülevaate tolliametnike kasutatavast tollikontrolli ülesannete lahendamise infosüsteemist (edaspidi TOTS2) ning esitlen küsimustiku kui ka poolstruktureeritud intervjuu tulemusi.

TOTS2 programm (vt käesolev töö lk 22-23) on tolliametnike igapäevane tööriist, mille abil fikseeritakse tollialaseid rikkumisi, näiteks kui postipakkidest leitakse narkootikume, strateegilisi kaupu ja muudki (käesolev töö, lk 17).

2.2.1 Küsimustiku tulemused

Teine uurimisküsimus oli küsimus, millised probleemkohad võivad olla seoses tollikontrolliakti vormistamisega. Sellest lähtuvalt pidin uurima programmi, millega tolliametnikud tollikontrolliakti vormistavad.

Küsimustiku eesmärgiks oli välja selgitada tolliametnike seisukohast tähtsa programmi TOTS2 (käesolev töö, lk 23) puudused ning ka see, kuidas oleks võimalik programmi tolliametnike jaoks kasutajasõbralikumaks teha. Ma otsustasin uurida just selle programmi kasutajasõbralikkust, sest Posti tollipunktis praktiliselt olles oli see minu kui ka teiste tolliametnike igapäevatoos vajalik programm. Sellesse programmi tuleb sisestada kõik

tollikontrolliga seotud informatsioon. Näiteks Posti tollipunktis tuleb sisestada posti läbivaatuse aktid. Kuigi TOTS2 programm on loodud tollikontrolli efektiivsemaks juhtimiseks tollikontrolli tegevuste ja tulemuste kajastamiseks ühes elektroonilises keskkonnas, võin isiklikule kogemusele tuginedes öelda, et mõnikord tegi programmi keeruline ülesehitus lihtsa läbivaatuse ajakulukaks.

Valimimaht oli 49 inimest, kellest 26 oli Sadamate tollikontrollüksusest, 6 Posti tollipunktist, 3 Lennujaama tollipunktist ja 14 Lennujaama tollikontrolli üksusest. Kokku vastas küsitlusele 14 inimest ehk kogu valimimahust 28,57%.

Esimese küsimuse vastustest selgus, et 9 olid naised ja 5 olid mehed. Naiste kõrge osakaal näitab, et naised on aktiivsemad küsimustikele vastajad või siis erinevates tolliüksustes töötab rohkem naisi kui mehi. Teise küsimusena küsisin inimeste tööstaaži, millest selgus, et vastajate seas oli enim neid, kes üle 10 aasta MTA-s töötanud. Staažikaid töötajaid oli kokku 8, mis näitab, et MTA on atraktiivne tööandja ning inimestele meeldib selles asutuses töötada. Värskeid ametnikke, ehk neid, kes on kuni aasta töötanud, oli vastajate seas kokku 3. 2 ametnikku vastasid, et nad on töötanud 1-5 aastat ja 1 ametnik vastas, et tal on tööstaaži 5-10 aastat. Kolmanda küsimuse „Millises sisepiiri üksuses töötate” vastustest selgus, et Posti Tollipunktist ja sadamate tollikontrolli üksusest oli mõlemast 6 vastajat, Lennujaama Tollikontrolli üksusest ja Lennujaama Tollipunktist oli kummastki 1 vastaja.

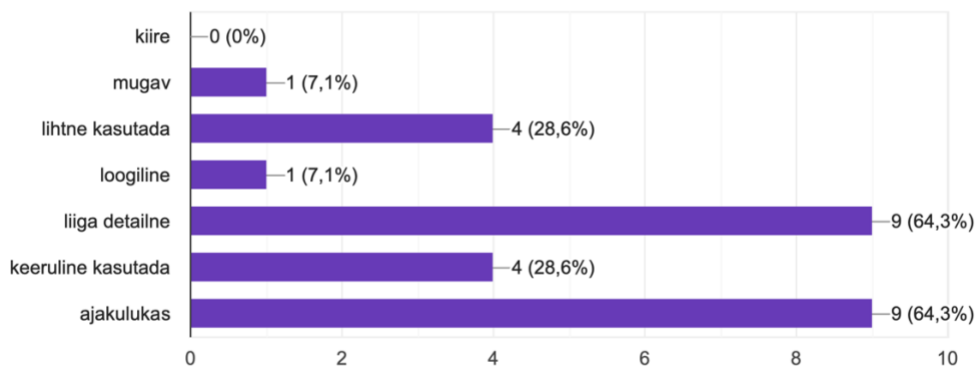
Neljanda küsimusega soovisin teada saada ametnike hinnangut sellest ajast, kui nad pidid hakkama TOTS2 programmi kasutama. Tolliametnikud said vastusevariantidena valida „tundus keeruline” (valiti 6 korda), „nõudis pikalt harjumist” (valiti 8 korda), „lihtne ja loogiline” (valiti 1 kord) ning viimasena „ajakulukas” (valiti 7 korda). Sellest võib järeldada, et TOTS2 programmi selgeksõppimine võib osutada tolliametnikele väljakutseks.

Viienda küsimusega soovisin teada ametnike arvamust, et kas nende hinnangul on TOTS2 kasutajasõbralik programm. Vastusevariandile „ei” vastas 1 ametnik, variandi „pigem ei” valis 6 ametnikku. Viis ametnikku valis variandiks „pigem jah” ning kaks ametnikku valisid variandi „jah”. Nendest tulemustest võib järeldada, et kui programmi pikemaajaks kasutada, muutub ta tolliametnike hinnangul siiski kasutajasõbralikuks.

Kuuenda küsimuse puhul oli tegemist suletud küsimusega, millel sai valida mitu sobivat vastusevarianti. 6 ametnikku leidis, et programm tundus algul liiga keeruline, 8 ametnikku tunnistasid, et programm nõudis pikalt harjumist, 7 ametnikku vastasid, et programm on liiga ajakulukas ning ainult 1 ametnik leidis, et programmi oli lihtne ja loogiline kasutada (vt joonis 2).

Palun valige kõik sobivad vastusevariandid. Teie hinnangul, TOTS2 programm on:

14 vastust

Joonis 2. Tolliametnike hinnang TOTS2 programmile (autori koostatud).

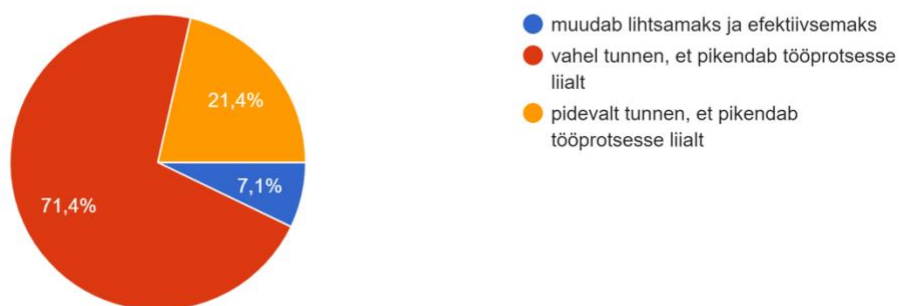
Seitsmenda küsimusena küsisin ametnikelt, kas nad on pidanud TOTS2 programmi juhendit kasutama. 57,1% ehk kaheksa vastajat vastas jaatavalt ning 42,9% ehk kuus vastas eitavalt. Edasi palusin ametnikel avaldada arvamust TOTS2 programmi kasutusjuhendist. Kaheksa vastajat leidis, et juhend on liiga pikk, neli vastajat valis vastusevariandiks „vastuste leidmine on keeruline”, neli vastajat ütles, et pole juhendit üldse kasutanud ning vaid üks vastaja leidis, et juhend on lihtne ja loogiline kasutada. Mitte ükski vastanutest ei valinud varianti „vastuseid on lihtne leida”. Nende vastuste põhjal võib öelda, et TOTS2 juhendi peaks tegema lühemaks ja selgemaks. Järgnevalt soovisin välja selgitada selle, kuidas TOTS2 programmi täitmine mõjutab ametnike igapäevatööd just sellest aspektist, et kas selle programmi kasutamine kiirendab ja parendab nende tööd ehk muudab ametnike töö efektiivsemaks või pigem suurendab ametnike töökoormust ja võtab ametnike tööpäevast liiga palju aega. Küsimuse „Kuidas mõjutab TOTS2 programm Teie igapäevaste tööülesannete lahendamist?” vastustest selgus, et 71,4% ehk kümme ametnikku tunnevad, et TOTS2 programmi kasutamine mõnikord pikendab tööprotsesse liigselt. Kolm ametnikku vastasid, et nad tunnevad TOTS2 programm pidevalt pikendab nende tööprotsesse. Üks ametnik vastas, et programmi kasutamine muudab tema igapäevatööd lihtsamaks ja efektiivsemaks.

Kümnenda küsimusega soovisin teada seda, kui kaua võtab aega rikkumiseta akti koostamine. Rikkumiseta akt koostatakse sel juhul, kui näiteks tolliametnik avab postisaadetise ja postisaadetises ei ole keelatud sisu. Lühidalt öeldes tuleb sellisel juhul postisaadetis üles pildistada ja postisaadetise sisu kirjeldada. Kõikidest vastajatest valis 50% ehk seitse ametnikku, et keskmiselt kulub selliste aktide koostamisele 10-20 minutit. Kõikidest vastajatest märkisid kolm vastajat ajakuluks üle 20 minuti, kaks vastajat valisid, et neil kulub kuni 10 minutit. Ülejäänud kaks vastajat valisid, et nad ei teegi rikkumiseta akte.

Rikkumiseta aktide koostamine võtab suure osa ametnike tööajast ning seetõttu pidasin vajalikuks välja selgitada, kas rikkumiseta aktide puhul võiks piirduda ainult kontrollülesande täitmisega. Enamus ehk üksteist vastajat leidsid, et kui rikkumist pole, siis võiks ainult kontrollülesandega piirduda (vt joonis 3). Ülejäänud kolm vastasid, et ei tuleks ainult kontrollülesandega piirduda. Eelneva küsimuse jätkuna küsisin neilt, kes vastasid jaatavalt, et mis põhjusel peaks ainult kontrolliülesandega piirduma. Läbivalt olid vastused sarnased, näiteks üks anonüümne vastaja kirjutas: „*Ei näe vajadust nii palju aega kulutada asjale, mis tegelikult on ebavajalik ja puhas bürokraatia*”. Veel üks vastaja kinnitab eelneva vastaja sõnu ning kirjutab: „*Liiga bürokraatlik*”. Teised vastajat ütlevad, et see aitab aega kokku hoida. Üks vastajatest lisab: „*Saaks rohkem saadetisi kontrolli võtta ja ka rohkemaid avada. Et vältida liiges koguses aktide koostamist, tihti kontrollime vaid x-ray aparaadiga...*”.

Kuidas mõjutab TOTS2 programm Teie igapäevaste tööülesannete lahendamist?

14 vastust

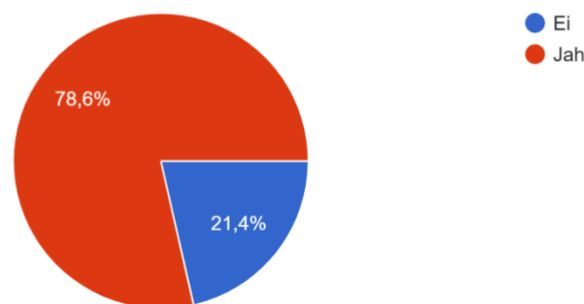

Joonis 3. TOTS2 programmi mõju igapäevaste tööülesannete lahendamisel (autori koostatud).

Vastuste põhjal võib järeldada, et ametnikud saaksid rohkem ja kiiremini tollikontrolle läbi viia kui nad ei peaks nii palju informatsiooni TOTS2 programmi sisestama ning piirduda võiks ainult kas kontrollakti koostamise või teha lühendatud versioon läbivaatuse aktist.

Isiklikule kogemusele tuginedes küsisin 13. küsimusena „Kas TOTS2 programm võiks salvestada tehtut automaatselt?” ning 14. küsimusena „Kas Teil on kunagi juhtunud, et olete unustanud „Salvesta” nuppu vajutada ja Teie tehtud töö on kustunud?”. Nimelt ei salvesta programm tehtut automaatselt, vaid tuleb pidevalt „Salvesta” vajutada ning mul endal on juhtunud, et olen vajalikud andmed sisestanud, kuid kogemata brauseri sulgenud ilma salvestamiseta ning sellega on kogu mu töö kaotsi läinud. Kõik vastajad olid ühel meelel ning vastasid, et programm võiks automaatselt salvestada. 14. küsimuses vastas üksteist ametnikku, et neil on tehtu kustunud ning kolmel ametnikul pole seda juhtunud (vt joonis 4). Tulemuste põhjal võib öelda, et TOTS2 programmis oleks lähiajal vaja muudatust, mis ametnike sisestatud andmeid ja informatsiooni automaatselt salvestaks.

Kas Teil on kunagi juhtunud, et olete unustanud "Salvesta" nuppu vajutada ja Teie tehtud töö on kustunud?
14 vastust

Joonis 4. Ametnike kogemused TOTS2 programmi kasutamisel (autori koostatud).

Viimased küsimused olid avatud küsimused ehk vastajad said nendele oma sõnadega kirjutades vastata. Küsimusele „Milliseid probleeme on Teil esinenud TOTS2 programmi kasutades?” vastas üks ametnikest nii: „Fototabeli koostamisega on olnud probleeme, maht liiga väike. Süsteem jookseb kokku, sellest tulenevalt kaob kogu tehtud töö. Puuduvad õiged peatamise või rikkumise alused. Vahest pärast seotud isikute lisamist kaovad lisatud andmed, mistõttu tuleb

kõik uuesti lisada”. Süsteemi kokku jooksmist mainib lisaks eelnevale vastajale veel kaheksa ametnikku.

Viimasele küsimusele „Teie soovitud ja tähelepanekud TOTS2 programmi arendajatele.“ vastas üks ametnik: „*Akti koostamisel võiks saada salvestada teatud andmed (kontrollikoht, kontrollivahendid, kaalud), et ei peaks iga aktiga uuesti sisestama - baasmall. Seotud isiku andmed võiks saada parandada kohe mitte alles aktil. Seotud isikute andmete sisestamisel ei tohiks olla tähemärgi piirangut, andmed jäävad poolikuks. Manuseid võiks saada lisada mitme kaupa. Pärast märkmiku lisamist võiks saada seda ka kustutada*”.

Teine ametnik tõi aga välja, et osades lahtrites peab kaalud välja tooma kilogrammides, teistes aga grammides ning soovib kasutusele võtta ühte konkreetset mõõtühikut. Automaatse salvestuse vajadust on rõhutatud kokku viiel korral.

Küsimustikku analüüsid selgus, et põhiliseks probleemid TOTS2 programmiga olid, et bürokraatia (käesolev töö, lk 23) tõttu on muutunud tollikontrolliaktide vormistamine ajakulukaks. Ametnikud leiavad, et kui tollikontrolliaktid ei oleks nii põhjalikud, oleks neil võimalus postisaadetisi kiiremal läbi vaadata. Samuti toodi välja seda, et automaatse salvestamise vajadus on suur, kuna paljudel ametnikel on tehtud töö kustunud, mis omakorda on toonud ajakulu, sest kõike on vaja olnud uuesti teha.

Tõsiseks probleemiks on ka fototabeli väike maht. Ametnikel ei ole võimalik koostada automaatselt fototabelit, kui fotode arv liiga suureks läheb. Mõnikord aga on postisaadetistes palju erinevaid kaupu, mis kõik tuleb üles pildistada. Fototabelid edastatakse uurijatele, kes võivad neid võimaliku kohtumenetluse raames kasutada, mis omakorda tähendab, et fototabelid peavad korrekselt koostatud olema. Käsitsi fototabelite koostamine on taaskord suur ajakulu, mida oleks hõlpsasti võimalik vähendada, kui fototabelite mahtusid suurendada.

2.2.2 Intervjuude tulemused

Lõputöö eesmärgist lähtuvalt oli vaja välja selgitada Posti tollipunkti töö probleemkohad. Pärast küsimustiku analüüsimist viisin läbi poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuu koosnes seitsmest küsimusest, kuid intervjuu käigus esitasin suunavaid küsimusi, et hoida intervjuueeritavaid mind huvitava teema keskmes. Keskmise intervjuu kestvus oli 42 minutit.

Pikim intervjuu kestis 47 minutit ja lühim 37 minutit (vt tabel 3). Intervjuu läbiviimise eel tutvustasin intervjuueeritavale lõputöö eesmärgi, meetodikat ja valimit ning leppisime kokku isikuandmete kasutamise õiguse. Intervjuud salvestasin intervjuueeritavate nõusolekul terves mahus nutitelefoni *Voice Memos* rakendusega ning transkribeerisin sõnasõnalt *Microsoft Word*-is.

Tabel 3. Intervjuueeritavate koodid, intervjuu läbiviimise ajad ning intervjuude kestused (autori koostatud)

	Intervjuueeritavate koodid	Intervjuueerimise kuupäev	Intervjuu kestus
1	Vastaja 1	31.03.2022	45 minutit
2	Vastaja 2	04.04.2022	47 minutit
3	Vastaja 3	04.04.2022	39 minutit
4	Vastaja 4	05.04.2022	42 minutit
5	Vastaja 5	05.04.2022	37 minutit

Kõik intervjuueeritavad olid anonüümsed vastajad ning seetõttu olen märkinud intervjuueeritavate koodideks Vastaja ning vastamise järjekorra alusel pannud numbri – esimene intervjuueeritav oli Vastaja 1, teine Vastaja 2 ja nõnda kuni viimase vastajani ehk Vastaja 5 (vt tabel 3).

Intervjuude tulemuste analüüsi käigus koostas koodipuu, mille alusel koostas kategooriad ja koodid (vt tabel 4). Intervjuu analüüsist moodustus kokku neli kategooriat, milles igaühes on viis erinevat koodi. Pärast kodeerimist ning kategooriate ja koodide koostamist kustutasin ja hävitasin kõik transkribeeritud intervjuud ja sellega seonduvad märkmed, sest see oli intervjuueeritavate soov ning seetõttu kinnitasin omalt poolt kõikidele intervjuueeritavatele, et ma kustutan transkriptsioonid esimesel võimalusel, et vältida nende võimalikku „lekkimist“ kõrvalistele isikutele. Enne intervjuueerimise algust selgitasin igale intervjuueeritavale, et neil on õigus igal ajahetkel intervjuu lõpetada ilma selgitusi andmata ning sellisel juhul antud vastuseid ei kasutata ning helisalvestus, märkmed jms hävitatakse.

Tabel 4. Intervjuude tulemuste analüüsi käigus koostatud kategooriad ja koodid (autori koostatud)

<p>Kategooria 1</p> <p>Sagedasemad keelatud ja piirangutega kaubad</p>	<p>Kood 1. Narkootilised ja psühhotroopsed ravimid</p> <p>Kood 2. Erinevad tubakatooted</p> <p>Kood 3. Intellektuaalomandiga seotud rikkumised</p> <p>Kood 4. Seemned</p> <p>Kood 5. Strateegilised kaubad</p>
<p>Kategooria 2</p> <p>Meetmed keelatud ja piirangutega kaupade leidmisel</p>	<p>Kood 1. Operatsioonipäevad</p> <p>Kood 2. Omniva deklareerijad</p> <p>Kood 3. Seadmed ja testid</p> <p>Kood 4. Riskianalüüs</p> <p>Kood 5. Narkokoerad</p>
<p>Kategooria 3</p> <p>Tollikontrolli tulemus</p>	<p>Kood 1. Kaup saadetakse tagasi lähteriiki</p> <p>Kood 2. Kaup suunatakse hävitamisele</p> <p>Kood 3. Kaup suunatakse ekspertiisi</p> <p>Kood 4. Menetlused</p> <p>Kood 5. Rahaline kahju kauba tellijale</p>
<p>Kategooria 4</p> <p>Posti tollipunkti töö probleemkohad ja nende võimalikud lahendused</p>	<p>Kood 1. Bürokratia</p> <p>Kood 2. Rohkem koolitusi</p> <p>Kood 3. Uuenduslikud seadmed ja töövahendid</p> <p>Kood 4. Ergonoomilisem töökeskkond</p> <p>Kood 5. Rohkem ametnikke</p>

Esimene kategooria oli „Sagedasemad keelatud ja piirangutega kaubad”. Posti tollipunkti ametnikud selgitasid, millised keelatud või piirangutega kaubad (käesolev töö, lk 9) liiguvad enim läbi Posti tollipunkti nende kogemustele tuginedes. Vastustes toodi välja sarnaseid kaupu postisaadetiste sisus, nagu näiteks narkootilised ja psühhotroopsed ravimid (kood 1). Intervjueeritavate sõnul tuleb enim psühhotroopseid ravimeid Indiast (käesolev töö, lk 14), kust peamiselt saabuvad erinevaid potentsiravimid. Indiast tellitakse palju ka ajurveeda ravimeid, mida käsitletakse Indias ravimitena. Ravimite kaugmüük on keelatud ja seetõttu ei ole nende tellimine posti teel lubatud (käesolev töö, lk 16). Lisaks eelnevalt nimetatule tellitakse erinevad tubakatooteid, sealhulgas e-sigarete ja e-vedelikke (kood 2). Intervjueeritavate hinnangul tuleb enim e-sigarete ja e-vedelikke (käesolev töö, lk 16-17) Suurbritanniast. Nimetati ka intellektuaalomandiga seotud rikkumisi (kood 3), peamiselt tulevat neid just Hiinast. Välja toodi ka seemneid (kood 4) ja strateegilisi kaupu (kood 5).

Vastaja 2: „Suvel tuli palju ühekordseid e-sigarette. Üldse, kui Suurbritanniast tulid saadetised, siis need olid kas e-sigaretid või e-vedelikud. Neile on piirangud. Nüüd on nende tellimist vähemaks jäänud... Narkootilisi aineid on ikka palju, ma ütleks, et selle aasta alguses on isegi rohkem olnud kui eelmine aasta. Rootsist tuleb huuletubakat, Suurbritanniast tuleb nuusktubakat. Aa, ja siis veel tellitud ravimid, just need psühhotroopsed. Ja koroonaaajaga tuli palju ivermektiini, hakkas palju tulema just Indiast, sest inimesed arvasid, et see ravib koroonat. Muidugi tuleb mõnikord ka relvi ja noad kah, aga noh, neid tuleb harva. Aga vahel ikkagi tuleb. Venemaalt tuleb palju igasuguseid seemneid.”

Teises kategoorias „Meetmed keelatud ja piirangutega kaupade leidmisel” arutlesime meetmetest, mis aitavad leida keelatud ja piirangutega kaupu postisaadetistest. Intervjuueeritavate vastustest selgus, et kõige paremad meetmed keelatud ja piirangutega kaupade avastamiseks on operatsioonipäevad (kood 1), Omniva deklareerijate (käesolev töö, lk 21) töö postisaadetiste sorteerimisel (kood 2), erinevad seadmed ja testid (kood 3) ning mõned ametnikud tõid välja ka riskianalüüsi, mida tehakse peamiselt esitatud tollideklaratsioonide põhjal (kood 4) ning narkokoerad (kood 5). Ametnike vastustest selgus, et operatsioonipäevi korraldatakse erinevate ametiasutustega koostöös kui ka nad ise teevad neid vastavalt vajadusele. Näiteks, kui on teada, et mõnest riskipiirkonnast tuleb palju kaupa, siis minnakse kogu meeskonnaga postisaadetisi kontrollima. Kontrollimiseks kasutatakse röntgenaparaate (käesolev töö, lk 21), narkokoeri, narkootiliste ainete kiirteste ja seadmeid ning ka ametniku vaistu. Pärast pikki aastaid tolliametnikuna töötamist on paljudel ametnikel tekkinud tunnetus, mille alusel pakid kontrolli võetakse.

Vastaja 5: „Röntgen on üks, siis veel kogemus. Näed vastavat pakki, näed nime, paki kuju või väljanägemine isegi ütleb... Mõnikord vaatad, et kuidas pakile peale on kirjutatud. Puhtalt tunnetuse peale. Kogemus! Ja no muidugi noh, dokumentidest võib ka midagi näha. Noh, jah, deklarist näeb ka mõnikord. Operatsioonipäevadel laseme ikka kõik pakid röntgeniaparatuuridest läbi. Muidu seda teevad Omniva deklareerijad, aga noh, operatsioonidel teeme meie ise. Pärast tihti käivad pakke nuusutamas koerad.”

Kolmandas kategoorias „Tollikontrolli tulemus” kus soovisin teada, millised tagajärjed on keelatud ja piirangutega kaupadel, kui neid postisaadetistest avastatakse. Kõige enam tõid vastajad välja seda, et kaubad vormistatakse riigiomandisse, pärast mida kaubad hävitatakse (kood 2; käesolev töö lk 11). Samuti mainiti mitmeid kordi kaupade tagasisaatmist lähteriiki

(kood 1) ning ka seda, et kaup suunatakse edasi ekspertiisi (kood 3), kus selgitatakse välja vedeliku, aine jms täpne koostis.

Vastaja 1: „Päris palju on seda, et kaup saadetakse lihtsalt lähteriiki tagasi. Me ei luba kaupa maale. Ja muidugi kui on kahtlus, et tegemist on narkootiliste ainetega, siis me suuname selle aine sinna Kohtuekspertiisi... nemad siis ütlevad, et mis seal sees täpsemalt oli. Aga üldiselt ikkagi läheb rikkumisega kaup hävitamisele. Haldusosakond tegeleb sellega.”

Vastaja 3 hinnangul saadetakse Eesti Kohtuekspertiisi Instituuti (edaspidi EKEI) tavaliselt narkootilisi aineid: *„Kolmandatesse riikidesse saadame tagasi tubakatooteid, ravimeid.. Aga narkootikumid siis lähevad menetlusse, kui kogused ületavad... nagu suured kogused. Ja üldjuhul, lähevad ikka EKEI-sse uuringutesse, kui ei tea täpselt, et millega tegemist on. Aga ikka jah, menetlused on tavaliselt. Ja ütleme, et e-sigaretid ja sellised asjad lähevad riigi omandisse ja sealt edasi hävitamisele.”*

Tollikontrolli käigus leitud keelatud ja piirangutega kaubad toovad tagajärgi ka isikutele, kes neid tellivad ning seetõttu uurisin, millised tagajärjed on inimesel, kes tellib keelatud ja piirangutega kaupu. Kõik intervjuueeritavad kinnitasid üksteise juttu ning sõnasid, et algatakse menetlusi (kood 4) ja inimesed jäävad oma tellitud kaupadest ilma, millega tekib neile rahaline kahju (kood 5). *Vastaja 4: „Isikule on üldjuhul.. Ütleme nii, et narkootikumide tellijatele järgnevad ikka karmid karistused... Tavaliselt on kogused suured ka... Nojaa, kõigepealt jäävad ikka oma kaubast ilma eksju, siis oleneb kogusest, kas on väärteomenetlus või kriminaalasi juba...”*

Neljandas kategoorias „Posti tollipunti töö probleemkohad ja nende võimalikud lahendused” tuli välja selgitada aktuaalseid probleeme Posti tollipunkti töös. Kõik vastajad tõid välja, et töö on liialt bürokraatlik (kood 1) ja mõned seadmed on vananenud, mistõttu oleks vaja uuenduslikumaid seadmeid (kood 5). Palju rõhuti asjaolule, et ametnikud vajaksid ametialaseid koolitusi nii Eesti kolleegidega kui ka kolleegidega välismaalt (kood 2). Mõned intervjuueeritavad pidasid oluliseks ka töökeskkonna ergonoomilisemaks muutmist (kood 4), sest kogenumatel ametnikel on tekkinud arvutiga töötamisest kutsehaiguseid ning nad vajavad seetõttu mugavamalt töökeskkonda. Tolliametnike töö seisneb pikkade tundide arvuti taga veetmisest, seega on igati mõistetav, et töökeskkond peab olema mugav.

Liigset bürokraatiat (kood 1) mainisid kõik vastajad. Näiteks sõnas Vastaja 1: „*Ikkagi see sama TOTS2... Me peame nii palju protokollima. Pildista ja kirjuta ja ühtesid samu andmeid pead panema erinevatesse kohtadesse... See võtab nii palju aega*”. Sama intervjuueeritav tõi välja ka uute seadmete (kood 3) vajaduse, öeldes: „*Maailmas on igasuguseid uusi seadmeid. Näiteks liinide peal automatiseeritud pakkide röntgenid, mis suudavad tuvastada palju rohkem ja palju kiiremini... See on muidugi väga kallis aparaat. Aga.. Näiteks meil oli siin vahepeal üks narkoaparaat, Rigaku, see võiks küll meil olemas olla.. See oli väga hea aparaat. Nii palju narkootilisi aineid tuvastas, väga kiirelt... Loodame, et me saame selle.*” Uue narkoaparaadi vajadust (kood 3) kinnitas Vastaja 2: „*Uut narkoaparaati oleks vaja. Täiesti uut, seda Rigaku-t, mis meil vahepeal oli. See teeks ainete tuvastamise palju kiiremaks. Noh, praegu muidugi saame nende kiirtestidega ka tehtud, aga narkoaparaat on ikkagi kiirem ja mugavam. See ütleb päris täpselt ära, millise ainega on tegu. Kiirtest igakord ei näitagi tulemust ja peame ikkagi ekspertiisi saatma!*”

Vastaja 5 leidis aga, et Posti tollipunktis peaksid olema ergonoomilisemad toolid ja laudad (kood 4), ning ta sõnas: „*Tool ega laud kumbki pole eriti mugavad. Vaata, mul on see koht siin õla peal... Ma pean istuma ja toetama ja end alla poole laskma, sest muidu hakkab valus. Mul on kutsehaigus. Laud peaks ikka üles-alla käima.*”

Küsisin Posti tollipunkti ametnikelt, milline on Posti tollipunkti ametnike hinnangul kaasaegne tollitöö. Selle küsimuse küsisin eesmärgiga leida ideid, kuidas tollitööd Posti tollipunktis kaasajastada. Kõige enam vastati viidates varasemalt öeldule, et vaja oleks uusi seadmeid (kood 3).

Vastaja 1: „*Nagu juba varem ka mainisin, siis aitaksid ikkagi need sorteerimisliinidele paigaldatavad automaatsed röntgeniaparatuurid. Need kontrollivad saadetistes sisalduvaid vedelike näiteks, siis veel lõhkeainet ja narkootilisi aineid jne.*”

Välja toodi ka seda, et Posti tollipunktis võiks olla rohkem ametnikke (kood 5). Nenditi, et ruumi ametnike paigutamiseks ei ole. Lahendusena pakuti välja, et kuna mõned ametnikud käivad vahetustega, siis võiks juurde võtta teisi ametnikke, kes käisid vahetustega tööl.

Vastaja 2: „*Võiks olla, et võtame ametnikke juurde umbes kaks-kolm ja teeme pooleks nii, et neli käib esmaspäevast reedeni tööl ja neli käib siis vahetustega. Sest et tegelikult murekoht on*

ka ju punane koridor, et sinna tuleb vahest nii palju, et kaks inimest ei jõuagi kiiresti kõike ära kontrollida.”

Intervjuu läbiviimise eesmärgiks oli välja selgitada Posti tollipunkti probleemkohad ja seda, milliseid meetmeid nad kasutavad, et avastada keelatud ja piirangutega kaupu ning kuidas nad tõkestavad keelatud ja piirangutega kaupade vabasse ringlusesse sattumist. Arvestades intervjuude põhjalikkust, oli valim piisav. Seda kinnitab asjaolu, et küsimustikule vastajate ja intervjuueeritavate vastused hakkasid korduma ehk tekkis saturatsioon. Uute vastajate lisandumisega unikaalseid vastuseid ei tekkinud.

Intervjuud analüüsisid selgus, et suurimaks probleemiks Posti tollipunkti ametnike hinnangul on liigne bürokraatia. Suur osa ametnike tööpäevast kulub elektroonsete süsteemide, nagu näiteks TOTS2 (vt käesolev töö lk 22-23), täitmisele. Ametnike peamiseks tööülesandeks on kontrollida postisaadetisi ning vajadusel kõrvaldada nendest keelatud kaubad. Ametnikud leiavad, et formaalsused võtavad liiga palju aega. Ametnikud leidsid veel, et kuigi üleüldiselt on neil korralikud töövahendid, on siiski maailmas kasutusel palju uuenduslikumad tollikontrolliseadmed, mida nad võiksid nemadki kasutada. Kõige rohkem ootavad ametnikud uue narkoaparaadi kasutuselevõttu. Ametnikele avaldas muljet narkoaparaat *Rigaku*, mida nad varasemalt proovida olid saanud. Ametnikud leidsid, et *Rigaku* kiirendas narkootiliste ainete testimist ning tuvastamist, mis tõttu polnud tarvis erinevaid kiirteste teha, et teada saada, millise ainega võis olla tegemist. Posti tollipunkti ametnikel on keelatud postisaadetiste avastamiseks kasutusel mitmeid meetmeid. Kõige enam nimetasid nad röntgenlähivalgustusseadmeid, Omniva deklareerijaid, operatsioonipäevi ja narkokoeri, mida peeti ka tulemuslikeks meetmeteks.

2.3 Järeldused ja soovitusel

Muutuvas kaasaegses maailmas on tolli ülesandeks olla kursis ning takistada erinevate keeldude ja piirangutega kaupade vabaringlusesse jõudmine.

Lõputöö esimeseks uurimisküsimuseks oli, millised on keelatud või piirangutega kaubad. Käesoleva töö lk-del 9-20 tõin välja erinevaid keelatud ja piirangutega kaupu, nende hulgas narkootilised ained, CITES looma- ja taimekaubad, elektroonilised sigaretid jpm.

Teiseks uurimisküsimuseks oli, millised probleemkohad võivad olla seoses tollikontrolliakti vormistamisega. Selleks viisin läbi küsimustiku tolliametnike seas (käesolev töö, lk 51), et välja selgitada TOTS2 programmi kasutamisega seonduvad probleemid. Põhjus just selle programmi kohta arvamuse saamiseks oli see, et TOTS2 programm on tolliametnike üks peamisi töövahendeid, kuhu igapäevaselt sisestatakse hulganisti läbivaatus- ja kontrollakte. Küsimustikku analüüsid selgus, et peamised probleemid TOTS2 programmiga on, et programm on liiga detailne ning seetõttu kulub andmete sisestamiseks liiga palju aega (käesolev töö, lk 36).

Kolmandaks uurimisküsimuseks oli, millised meetmed ja taktikad aitavad avastada keelatud postisaadetisi. Tõhusaimad meetmed selgusid ekspertintervjuude käigus. Intervjuude analüüsimisel selgus, et kõige tulemuslikumad meetmed keelatud ja piirangutega kaupade avastamiseks on operatsioonipäevad. Operatsioonipäevade eesmärgiks on kontrollida riskipiirkonnast saabuvald postisaadetisi. Posti tollipunktis võetakse kõik riskipiirkonna saadetised kontrolli. Kontrolli käigus kasutatakse röntgenaparaati, millega näeb postipakis peituvat kaupa. Tulemuslikuks meetmeks peeti veel ka narkokoeri, kes suudavad pakikuhjade seast leida narkootilisi aineid. Ametnikud pidasid vajalikuks korraldada tihedamalt operatsioonipäevi. Ametnikud tõdesid, et seoses Venemaa agressiooniga Ukrainasse on operatsioonipäevade hulk kasvanud, mis omakorda on aidanud avastada rohkem keelatud kaupu.

Neljandaks uurimisküsimuseks oli, milliseid meetmeid oleks võimalik veel kasutusele võtta, et avastada senisest enam keelatud postisaadetisi. Ekspertintervjuude analüüsimisel selgus, et kuna narkootilisi aineid saadetakse posti teel palju ja suurtes kogustes, oleks vaja uut narkoaparaati (käesolev töö, lk 35). Ametnikud põhjendasid uue narkoaparaadi soetusvajadust

nii kiirtestide ebatäpsustele tuginedes kui ka kontrollide kiirendamise huvides. Tolliametnikud tõid korduvalt välja, et neil oleks palju kasu uuest narkoaparaadist *Rigaku*, kuna eelmainitud narkoaparaat suudab väga kiiresti tuvasta erinevaid narkootilisi aineid. Praegusel juhul peavad Posti tollipunkti ametnikud kasutama erinevaid narkootikumide kiirteste, mis paljudel juhtudel ei anna tulemust ning mille tõttu on vaja kahtlusi tekitavad ained edasi suunata ekspertiisi Eesti Kohtuekspertiisi Instituuti (edaspidi EKEI). Tuginedes oma kogemusele praktiliselt, tean, et ekspertiisi läbiviimine on kulukas riigile. Seetõttu pakun omalt poolt, et keegi koostaks statistika ning arvutaks välja EKEI-sse saadetud narkootiliste ainete ekspertiiside kogumaksumuse. Ma usun, et ekspertiisidele kulutatakse aastas nii palju raha, et nii aja kokkuhoiu mõttes kui ka rahalises väärangus oleks mõistlikum tollipunktidesse *Rigaku* narkoaparaadid soetada. Arvestades narkootikumide ohtlikkust inimese tervisele (käesolev töö, lk 18), on oluline, et keelatud ained avastataks ning konfiskeeritaks.

Nii küsimustiku kui ka intervjuu tulemuste analüüsimisel selgus, et bürokraatia (käesolev töö, lk 23) vähenemise korral oleks tolliametnikel rohkem aega postisaadetisi läbi vaadata. Sellest järeldatuna soovitan Maksu- ja Tolliametil suunata raha tolliprogrammide, eriti just TOTS2 (käesolev töö, lk 21), arendamisse. Samuti oleks vaja kohendada seadusandlust, et tolliametnikel oleks võimalik postisaadetisi avada nii, et rikkumiseta saadetise puhul oleks lihtsustatud akti vormistamise võimalus. Posti tollipunktis on kõik ametnikud riigisaladuse loaga, mistõttu võib ametnikke usaldada ning rikkumiseta aktide täiemahuline koostamine ei ole vajalik.

Lisaks eeltoodule, soovitan Maksu- ja Tolliametil kaaluda tolliametnike koolitamist. Muutuvas kaasaegses maailmas vajame kompetentseid ametnikke, kes suudavad tuvastada postipakkidest keelatud ja piirangutega kaupu. Nii nagu muutub maailm, muutuvad ka kurikaelte viisid toimetada illegaalselt keelatud ja piirangutega kaupu üle riigipiiride märkamatuks. Selleks, et tolliametnikud suudaksid võimalikult palju keelatud ja piirangutega kaupu saadetistest leida, on neil vaja teadmisi. Tihtipeale oskavad neid teadmisi anda kolleegid teistest riikidest. Tolliametnikud on avaldanud soovi näha teiste Euroopa Liidu liikmesriikide tolliasutuste töökorraldust ja -seadmeid.

Edaspidi tuleks uurida seda, milliseid meetmeid kasutavad teised Euroopa Liidu liikmesriikide tolliasutused ja kas meil oleks neilt midagi õppida. Samuti võiks uurida seda, millised võimalused oleksid elektroonseid süsteeme automaatsemateks ja ka lihtsamateks muuta.

KOKKUVÕTE

Postisaadetised võivad peita endas kõiksuguseid keelatud ja piirangutega kaupu – elektroonilisi sigarette, narkootilisi aineid, CITES konventsiooniga kaitstud loomadest ja taimedest valmistatud tooteid, strateegilisi ja intellektuaalomandi rikkumisega kaupu ning palju muudki. Tollil on keeruline ja vastutusrikas ülesanne piirata selliste kaupade liikumist, sest need kaubad on ohtlikud elusloodusele, keskkonnale, inimeste elule ja tervisele, töökohtadele. Lõputöö uurimisprobleemiks oli küsimus, kuidas parendada tollikontrolli tulemuslikkust Posti tollipunktis? Püstitatud uurimisprobleemist lähtuvalt oli lõputöö eesmärgiks välja selgitada Posti tollipunkti töö probleemkohad.

Esimese uurimisülesande raames andsin ülevaate paljude teoreetiliste allikate põhjal erinevaid keelatud ja piirangutega kaupadest. Paljud keelatud kaubad, näiteks intellektuaalomandi rikkumisega kaubad ja võltsitud ravimid, saavad turul eksisteerida vaid siis kui nende järele on nõudlus. Võltsitud kaubamärkidega riided on originaaltoodangust oluliselt taskukohasema hinnaga mistõttu neid soetatakse. Kui kaubale on nõudlus, siis tekib ka pakkumine. Võltsitud ravimite soetamine on suur probleemkoht Ameerika Ühendriikides, kus retseptiravimid on paljudele inimestele kättesaamatult kallid. Selleks, et sarnane trend Eestis levima ei hakkaks, on vajalik, et toll kontrolliks postisaadetisi ning kõrvaldaks keelatud kaubad postisaadetistest.

Teise uurimisülesande raames andsin ülevaate Posti tollipunkti tollikontrolli vormistusest postisaadetiste avamisel. Kõige tähtsam aspekt tollikontrolli läbiviimisel on see, et tollijärelevalve kui ka postiteenuse osutaja töökorraldus oleks õiguspärane, et tagataks sõnumisaladuse kaitse. Postisaadetiste avamisel on oluline järgida seadustes kehtestatud nõudeid, et mitte rikkuda seadust ja hea halduse tava. Kõik postisaadetised, mida on avatud, tuleb fikseerida selleks ettenähtud elektroonses süsteemis TOTS2. Posti tollipunktis kantakse kõik läbivaatuse aktid eelnimetatud tollikontrolli ülesannete lahendamise süsteemi. Avatud postisaadetistest tuleb isikuid teavitada, mida ka Posti tollipunktis tehakse.

Kolmanda uurimisülesande raames selgitasin välja Posti tollipunkti töö probleemkohad. Peamisteks probleemideks olid tollikontrolliprogrammi keerukus ja ajakulukus ning bürokraatia, lisaks veel vajadus uute tollikontrollivahendite järele. Tolliametnikke pole nende

endi hinnangul ammu koolitatud ning nad tunnevad, et nad vajaksid ajakohastamist teiste Euroopa Liidu liikmesriikide tolliasutustega.

Neljandaks uurimisülesandeks oli hinnata teooriast ja praktikast tulenevaid Posti tollipunkti töö probleemkohti kaupade keeldude ja piirangute osas. Kiirem tollikontroll postisaadetiste puhul ning ka uued tollikontrollivahendid lihtsustaksid ametnike igapäevatööd, samas tagaksid turvalisema ühiskonna, kuna ametnikel oleks senisest enam aega ja võimalusi postisaadetistest keelatud konfiskeerida.

Antud teema uurimine oli oluline, sest toll on asutus, mille ülesandeks on maandada mitut liiki riske, sealhulgas rahvatervise ning keskkonnakahjude kui ka majandusliku konkurentsi ohte.

SUMMARY

Postal consignments can conceal all kinds of prohibited and restricted goods - electronic cigarettes, narcotic drugs, products made from animals and plants protected under the CITES Convention, strategic and intellectual property infringing goods, and much more. Customs has the difficult and responsible task of restricting the movement of such goods, which pose a threat to wildlife, the environment, human life and health, and workplaces. The research problem for this thesis was how to improve the effectiveness of customs controls at the Postal Customs Office? The aim of the thesis was to identify the problem areas in the work of the Postal Customs Office.

In the first research task, I gave an overview of the different types of prohibited and restricted goods based on a wide range of theoretical sources. Many prohibited goods, such as goods infringing intellectual property rights and counterfeit medicines, can only exist on the market if there is a demand for them. Counterfeit branded clothing is significantly cheaper than the original product and is therefore purchased. If there is a demand for goods, there will be a supply. The acquisition of counterfeit medicines is a major problem in the United States, where prescription drugs are prohibitively expensive for many people. In order to prevent a similar trend from spreading in Estonia, it is necessary for customs to inspect and remove prohibited goods from mail.

In the second research task, I gave an overview of the customs clearance formalities at the Postal Customs Office when opening postal consignments. The most important aspect of carrying out customs controls is to ensure that customs supervision, as well as the postal service provider's organisation of work, is lawful, so as to guarantee the protection of the confidentiality of messages. It is important that postal items are opened in compliance with the legal requirements so as not to break the law and good administrative practice. All postal items opened must be recorded in the electronic system TOTS2. At the Postal Customs Office, all examination records are entered in the aforementioned customs clearance system. Open postal consignments must be notified to the persons concerned, which is also done at the Postal Customs Office.

In the third research task, I identified the problem areas in the operation of the Postal Customs Office. The main problems were the complexity and time-consuming nature of the customs

control programme TOTS2 and the bureaucracy, as well as the need for new customs control tools. The customs officers themselves felt that they had not been trained for a long time and felt that they needed to be brought up to date with customs administrations in other EU Member States.

The fourth research task was to assess the theoretical and practical problems encountered by the Postal Customs Office in relation to prohibitions and restrictions on goods. Faster customs controls on mail, as well as new customs control tools, would simplify the daily work of officials, while ensuring a safer society, as officials would have more time and possibilities to seize what is prohibited from mail.

The study of this topic was important because customs is an institution tasked with mitigating several types of risk, including public health and environmental damage as well as economic competition.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Ahmed, T. N. & Muhamad, S. S., 2021. Counterfeit Currency Recognition Using Deep Learning: A Review. *Technium*, 3(7), pp. 14–26.

Bakken, K., 2021. The value of wildlife in international environmental law. *Alternative Law Journal*, 46(1), pp. 71-74.

Baranova, A., 2013. Human resource development in customs based competency management. *Customs Scientific Journal CUSTOMS*, 3(2), pp. 84–91.

Bellotti, E., Spencer, J., Lord, N., & Benson, K., 2020. Counterfeit alcohol distribution: A criminological script network analysis. *European Journal of Criminology*, 17(4), pp. 373–398.

CITES. *What is CITES?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://cites.org/eng/disc/what.php> [Kasutatud 03.01.2021].

Chandra, P., & Sharma, V., 2019. Marketing information system and strategies for sustainable and competitive medicinal and aromatic plants trade. *Information Development*, 35(5), pp. 806–818.

Deutsch, A., & Zimmerman, R., 2014. Customs seizure proceedings in the European Union and the United States, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 9(4), pp. 276-286.

Dooley, E. E., 2008. European Chemicals Agency. *Environmental Health Perspectives*, 116(3), p. 115.

Euroopa Komisjon. *Prohibited or restricted goods.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/taxation_customs/prohibited-or-restricted-goods_en [Kasutatud 09.09.2021].

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 952/2013 liidu tolliseadustik, 09.10.2013, L 269/1

Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsus nr 70/2008/EÜ, 15. jaanuar 2008, tolli ja kaubanduse paberivaba keskkonna kohta.

Fler, S., 2001. Rules or Values? Production of Knowledge and the Question of Institutionalization in European Drug Cooperation. *Contemporary Drug Problems*, 28(2), pp. 307–331.

Flick, U., 2002. Qualitative research - state of the art. *Social Science Information*, 41(1), pp. 5-24.

Fossey, E., Harvey, C., Mcdermott F. & Davidson, L., 2002. Understanding and Evaluating Qualitative Research. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(6), pp. 717-732.

Guetterman, T., Sakakibara, R., Clark, V., Luborsky, M., Murray, S., Castro, F., Creswell, J., Deutsch, C., Gallo, J., 2019. Mixed methods grant applications in the health sciences: An analysis of reviewer comments, 14(1), pp. 1-16.

Hammond, S. & Phillips, J., 2020. E-Cigarettes and Vaping. *Workplace Health & Safety*. 68(6), p. 301.

Harvey, W. S., 2011. Strategies for conducting elite interviews. *Qualitative Research*, 11(4), pp. 431-441.

Heitzler, S., 2009. Traditional Regulatory Approaches and the Postal Service Market. *Competition and Regulation in Network Industries*, 10(1), pp. 77-105.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2010. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2015/2446, 28. juuli 2015, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 952/2013.

Käibemaksuseadus (2003) RT I, 25.10.2021, 17.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Law, E. & Youmans, S.L., 2011. Combating Counterfeit Medications: The California Pharmacist Perspective. *Journal of Pharmacy Practice*, 24(1), pp. 114-121.

Levy, D. T., Blackman, K., Currie, L. M., Levy, J., & Clancy, L., 2012. SimSmokeFinn: How far can tobacco control policies move Finland toward tobacco-free 2040 goals? *Scandinavian Journal of Public Health*, 40(6), pp. 544–552.

Maksukohustuslase registri põhimäärus (2019) RT I, 12.03.2019, 12.

Maksu- ja Tolliamet, 2021a. *Vaba ringlus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/toll-kaubavahetus/kaubavedu/vaba-ringlus> [Kasutatud 28.12.2021].

Maksu- ja Tolliamet, 2021b. *Keelatud ja eriloaga kaubad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/toll-kaubavahetus/keelatud-ja-eriloaga-kaubad> [Kasutatud 03.01.2021].

Maksu- ja Tolliamet, 2021c. *Ravimid ja narkootikumid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/toll-kaubavahetus/keelatud-ja-eriloaga-kaubad/tervisekaitse#ravimid-ja-narkootik> [Kasutatud 03.01.2021].

Maksu- ja Tolliamet, 2021d. *Liiduvälise kauba riigi omandisse kandmine ja kauba hävitamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/toll-kaubavahetus/liiduvälise-kauba-riigi-omandisse-kandmine-ja-kauba-havitamine> [Kasutatud 11.09.2021].

Mathur, A., 2009. CITES and Livelihood: Converting Words Into Action. *The Journal of Environment & Development*, 18(3), pp. 291-305.

McClellan, C., 2018. Growth Effects of VAT Evasion and Enforcement. *Public Finance Review* 2019, 47(3), pp. 530-577.

Morse, B.L. & Repsha, C.L., 2021. Pretty Poisonous: How Counterfeit Cosmetics Can Be Toxic to Student Skin. *NASN School Nurse*. 36(1), pp. 58-61.

Mägi, J., 2021. *Posti teel saadetud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete avastamine aastatel 2013-2020. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Natarajan, M., Zanella, M. & Yu, C., 2015. Classifying the Variety of Drug Trafficking Organizations. *Journal of Drug Issues*, 45(4), pp. 409–430.

Nelson, C., 2020. Machine Learning for Detection of Trade in Strategic Goods: An Approach to Support Future Customs Enforcement and Outreach. *World Customs Journal*, 14(2), pp. 124-134.

Obokata, T., 2007. Illicit Cycle of Narcotics From a Human Rights Perspective. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 25(2), pp. 159-187.

Õiguskantsler, 2020. Tollis avatud postipakkidest teavitamine. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Tollis%20avatud%20postipakkidest%20teavitamine.pdf [Kasutatud 04.05.2022]

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Pavel, S. E., 2018. Issues on Enforceability of Final Decisions of European Union Intellectual Property Office Regarding European Trademarks on Fixing the Amount of Cost in Romania. *International Conference: CKS - Challenges of the Knowledge Society*, pp. 785–789.

Peitsch, M. C., Polosa, R., Proctor, C., Hassler, T., Gaca, M., Hill, E., Hoeng, J., & Hayes, A. W., 2018. Next-generation tobacco and nicotine products: Substantiating harm reduction and supporting tobacco regulatory science. *Toxicology Research and Application*, 2(1-12), pp. 1-12.

Pratt, S. & Zeng, C. YH., 2020. The economic value and determinants of tourists' counterfeit purchases: The case of Hong Kong. *Tourism Economics*, 26(1), pp. 155-178.

Popa, I., Belu, M. G., Paraschiv, D. M. & Marinoiu, A. M., 2015. Best Practices in Customs Procedures. *Amfiteatru Economic Journal*, 17(40), pp. 1095-1107.

Pueschel, J., Parguel, B. & Chamaret, C., 2021. Talking about my generation: How values shape luxury consumption. *Recherche et Applications en Marketing (English Edition)*, 36(2), pp. 21-41.

Rahandusministeerium, 2021. *Euroopa territoriaalse koostöö programmid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/interreg> [Kasutatud 07.03.2022]

Rojek, C., 2017. Counterfeit Commerce: Relations of Production, Distribution and Exchange. *Cultural Sociology*, 11(1), pp. 28-43.

Santín-Montanyá, M., Fernández-Getino, A., & Alonso-Prados, J., 2017. Weed control in minor crops in Spain after adoption of European regulation 1107/2009/EC and directive 2009/128/EC. *Outlook on Agriculture*, 46(1), pp. 66–73.

Shpak, N., Melnyk, O., Adamiv, M., & Sroka, W., 2020. Modern Trends of Customs Administrations Formation: Best European Practices and a Unified Structure, *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 13(1), pp. 189-211.

Surmont, T., Daniélsson, H. V., Hughes, B., & Sedefov, R., 2018. The “Spice” Trade: A Profit Estimation of EU Online Vendors of Herbal Smoking Mixtures. *International Criminal Justice Review*, 28(3), pp. 243–254.

Tan, Q., Zhang, Y., Zhang, X., Pei, X., Xiong, J., Xue, C., Liu, J., & Zhang, W., 2014. A Hazardous Chemical-Oriented Monitoring and Tracking System Based on Sensor Network. *International Journal of Distributed Sensor Networks*, pp 1-8.

Teddle, C., & Yu, F., 2007. Mixed methods sampling: A typology with examples. *Journal of Mixed Methods Research*. 1(1), pp. 77-100.

The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2021. *Contributing to a healthier and more secure Europe*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emcdda.europa.eu/about/mission#section1> [Kasutatud: 07.03.2022]

Tervise Arengu Instituut. *Mis on narkootikumid ja kuidas neid liigitatakse?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.narko.ee/mis-on-narkootikumid-ja-kuidas-neid-liigitatakse/> [Kasutatud 06.03.2022]

Thomas, B.A., 2006. Slippers, Thieves and Smugglers – Dealing with the Illegal International Trade in Orchids. *Opinion*, pp. 85-92.

Thomaz, F., 2020. The Digital and Physical Footprint of Dark Net Markets. *Journal of International Marketing*, 28(1), pp. 66–80.

Turner, J., & Wels, H., 2020. Lion Conservation and the Lion Bone Trade in South Africa: On CITES, Shifting Paradigms, “Sustainable Use” and Rehabilitation. *The Oriental Anthropologist*, 20(2), pp. 303–314.

UNEP-WCMC, 2015. *Overview of CITES Appendix III listings*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/reports/Overview%20of%20CITES%20Appendix%20III%20listings.pdf> [Kasutatud: 18.02.2022]

Venturini, S. & Roberts, D. L., 2020. Disguising Elephant Ivory as Other Materials in the Online Trade. *Tropical Conservation Science*, 13, pp. 1-8.

Vigolainen, E., 2021. *Inimeste teadlikkus keelatud ja piirangutega kaupadest aastal 2021. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Wang, H., Zhang, M., Chen, C., & Yao, B., 2019. Air parcel network design considering pure freighters. *SIMULATION*, 95(9), pp. 797–807.

Lisa 1. Ankeetküsimustik

1. Sugu
 - a) Mees
 - b) Naine
2. Teie tööstaaž
 - a) Kuni 1 aasta
 - b) 1-5 aastat
 - c) 5-10 aastat
 - d) Rohkem kui 10 aastat
3. Millises sisepiiri üksuses töötate?
 - a) Sadamate tollikontrolli üksus
 - b) Lennujaama tollikontrolli üksus
 - c) Posti tollipunkt
 - d) Lennujaama tollipunkt
4. Palun valige kõik sobivad vastusevariandid. Kui pidite hakkama TOTS2 programmi kasutama hakkama, siis millised olid Teie esialgsed mõtted ja/või tunded?
 - a) Tundus keeruline
 - b) Nõudis pikalt harjumist
 - c) Lihtne ja loogiline
 - d) Liiga ajakulukas
5. Palun mõelge oma kogemusele TOTS2 programmi kasutades. Kas TOTS2 on Teie hinnangul kasutajasõbralik programm?
 - a) Ei
 - b) Pigem ei
 - c) Jah
 - d) Pigem jah
6. Palun valige kõik sobivad vastusevariandid. Teie hinnangul, TOTS2 programm on:
 - a) Kiire
 - b) Mugav
 - c) lihtne kasutada
 - d) Loogiline
 - e) Liiga detailne
 - f) Keeruline kasutada

- g) Ajakulukas
7. Kas olete pidanud abi otsima TOTS2 juhendist?
- a) Ei
 - b) Jah
8. Palun valige kõik sobivad vastusevariandid. Teie arvamus TOTS2 juhendist:
- a) Liiga pikk
 - b) Lihtne ja loogiline
 - c) Vastuste leidmine on keeruline
 - d) Vastuseid on lihtne leida
 - e) Pole juhendit kunagi kasutanud
9. Kuidas mõjutab TOTS2 programm Teie igapäevaste tööülesannete lahendamist?
- a) Muudab lihtsamaks ja efektiivsemaks
 - b) Vahel tunnen, et pikendab tööprotsesse liialt
 - c) Pidevalt tunnen, et pikendab tööprotsesse liialt
10. Kui kaua võtab Teie hinnangul aega rikkumiseta akti koostamine?
- a) Kuni 10 minutit
 - b) 10-20 minutit
 - c) Üle 20 minuti
 - d) Meie üksus ei tee rikkumisteta akte
11. Kas rikkumiseta kauba puhul võiks piirduda ainult kontrollülesande koostamisega?
- a) Ei
 - b) Jah
12. Kui vastasite jaatavalt, siis millisel põhjusel?
13. Kas TOTS2 programm võiks salvestada tehtut automaatselt?
- a) Ei
 - b) Jah
14. Kas Teil on kunagi juhtunud, et olete unustanud "Salvesta" nuppu vajutada ja Teie tehtud töö on kustunud?
- a) Ei
 - b) Jah
15. Milliseid probleeme on Teil esinenud TOTS2 programmi kasutades?
16. Teie soovitusel ja tähelepanekud TOTS2 programmi arendajatele.

Lisa 2. Intervjuu küsimustik

1. Millised keelatud või piirangutega kaubad liiguvad enim läbi Posti Tollipunkti Teie hinnangul?
2. Milliseid meetmeid ja taktikaid kasutate, et avastada keelatud ja piirangutega postisaadetisi? Kuidas avastatakse keelatud ja piirangutega kaupu?
3. Milliseid meetmeid oleks vaja kasutusele võtta, et senisest enam leida keelatud postisaadetisi?
4. Millised tagajärjed on keelatud või piirangutega kaubal, kui see postisaadetises avastatakse?
5. Millised tagajärjed võivad olla inimesel, kes keelatud või piirangutega kaupu tellib?
6. Milliseid probleeme oskate nimetada seoses Postitollu tööga? Mida peaks parendama?
7. Milline on Teie hinnangul kaasaegne tollitöö?